

Opora pro výuku Libereckého kraje a okolí

Diplomová práce

<i>Studijní program:</i>	N7503 Učitelství pro základní školy
<i>Studijní obory:</i>	Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
<i>Autor práce:</i>	Bc. Magdalena Bláhová
<i>Vedoucí práce:</i>	Mgr. Emil Drápela, Ph.D. Katedra geografie

Zadání diplomové práce

Opora pro výuku Libereckého kraje a okolí

Jméno a příjmení: **Bc. Magdalena Bláhová**
Osobní číslo: P17000700
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra geografie
Akademický rok: **2017/2018**

Zásady pro vypracování:

Práce by měla sloužit jako výuková podpora pro učitele zeměpisu (geografie) s ohledem na mezipředmětové vztahy. Hlavním cílem bude analýza Libereckého kraje a okolí, díky níž mohou žáci pochopit zákonitosti, které nemusí být přímo vázané na toto území. Práce se dále zaměří na vyučovací, aktivizační metody, díky kterým se učitel může vyhnout ustálenému způsobu výuky.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 85 stran
Forma zpracování práce: tištěná/elektronická
Jazyk práce: Čeština

Seznam odborné literatury:

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf. Seznam použitých zdrojů

TECHNIK Svatopluk, RUDA Vladimír. *Liberec minulosti a současnosti – historie a perspektivy výstavby města.* Severočeské nakladatelství, 1980.

KASTNER, Jiří, Milan HOLEČEK a LIBOR KRAJÍČEK A DALŠÍ. *Zeměpis naší vlasti: učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. nebo 9. ročník. 3., upr. a rozš. vyd.* Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2009. ISBN 9788086034850.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod.* Praha: Grada, 2012, Pedagogika. ISBN 978-80-247-4100-0.

KOTRBA, Tomáš a Lubor LACINA. *Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga.* 3. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2015, 185 s. ISBN 978-80-7485-043-1.

Vedoucí práce: **Mgr. Emil Drápela, Ph.D.**
Katedra geografie
Datum zadání práce: 27. dubna 2018
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Kamil Zágoršek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 14. října 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

12. května 2020

Bc. Magdalena Bláhová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala **Mgr. Emilu Drápelovi, Ph.D.** za vedení mé práce, cenné rady a možnost osobních konzultací. Dále bych tímto chtěla vyjádřit poděkování svému příteli a celé rodině za podporu po celou dobu studia.

Anotace

Tato diplomová práce je přehledem základních aktivizačních metod, které lze použít v hodině zeměpisu. Stěžejní částí je metodika představující aktivity, které se týkají Libereckého kraje a okolí. Obsahuje pracovní listy pro učitele i žáka, s podrobným vysvětlením všech úkolů. Materiály mají sloužit jako opora pro začínající i zkušené pedagogy k výuce na druhém stupni základní školy.

Klíčová slova:

Aktivizace, metody, vyučování, Liberecký kraj, zeměpis, lapbook, metodika

Annotation

This diploma thesis is an overview of basic activating methods that can be used in Geography lessons. The main part is the methodology which presents the activities that concern the Liberec region and its surroundings. It contains worksheets for both teachers and pupils with a detailed explanation of all tasks. The materials serve as a support for beginning and experienced teachers for teaching in lower secondary schools.

Keywords:

Activation, methods, teaching, Liberec region, geography, lapbook, methodology

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	8
SEZNAM OBRÁZKŮ	9
ÚVOD	10
1. POJETÍ AKTIVIZAČNÍCH METOD VE VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍM PROCESU	12
1.1 DRUHY AKTIVIZAČNÍCH METOD	14
2. POSTAVENÍ TÉMATU TÉTO PRÁCE V RÁMCI RVP	17
2.1 CÍLE ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	17
2.2 STANOVENÍ CÍLŮ V TÉTO PRÁCI	18
2.3 KLÍČOVÉ KOMPETENCE	20
2.4 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY DLE RVP	20
2.5 VZDĚLÁVACÍ OBSAH S OHLEDEM NA TÉMA TÉTO PRÁCE	21
3. NÁMĚTY PRO VÝUKU LIBERECKÉHO KRAJE A OKOLÍ	24
ZÁKLADNÍ INFORMACE O LIBERECKÉM KRAJI	25
LAPBOOK – LIBERECKÝ KRAJ A OKOLÍ	33
POZNEJ SVŮJ KRAJ	37
MYŠLENKOVÁ MAPA	48
MENTÁLNÍ MAPA – CESTOU NECESTOU	54
BUĎ KARTOGRAFEM	56
OPAKOVÁNÍ – NAJDI MĚSTO, URČI KRAJ	59
ŽIVOT U ŘEKY	65
VZDĚLÁVACÍ PROJEKT – UČÍME SE ZA ŠKOLOU	72
ZÁVĚR	80
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	82
SEZNAM PŘÍLOH	85
PŘÍLOHY	86

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

DDM	Dům dětí a mládeže
CHKO	Chráněná krajinná oblast
IVP	Individuální vzdělávací plán
LBC	Liberec
LBK	Liberecký kraj
MM	Mentální mapa
ORP	Obec s rozšířenou působností
POU	Obec s přeneseným obecním úřadem
RBT	Revidovaná Bloomova taxonomie
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program
ZŠ	Základní škola
ZV	Základní vzdělávání

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 - Navrhovaný vztah mezi kognitivní dimenzí a hodnotícími úrovněmi.....	19
Obr. 2 - Obrys Libereckého kraje	29
Obr. 3 - Zadní strana lapbooku s úkoly	37
Obr. 4 - Uvnitř lapbooku	38
Obr. 5 - Přední strana	39
Obr. 6 - ORP a okresy LBK	39
Obr. 7 - Seznam obcí s rozšířenou působností	40
Obr. 8 – Vodstvo	41
Obr. 9 - Pohádky natočené v LBK	42
Obr. 10 - Český ráj	43
Obr. 11 - Aktivita „Jak je to daleko?“	44
Obr. 12 - Zanesení informace do mapy	63
Obr. 13 - Slepá mapa	64
Obr. 14 - Vodní tok řeky.....	67
Obr. 15, 16 - Záplavové území a aktivní zóna	69
Obr. 16 - Mapa s místy neformálního vzdělávání	74
Obr. 17 - Lidové sady	75
Obr. 18 - Univerzitní náměstí	75
Obr. 19 - Severočeské muzeum	76
Obr. 20 - Galerie Lázně	76
Obr. 21 - V-klub.....	77
Obr. 22 - Krajská vědecká knihovna	78
Obr. 23 - Knihkupectví a antikvariát Fryč	79
Obr. 24 - iQLANDIE	79

ÚVOD

Tato práce vznikla za účelem nalezení vhodných aktivizujících výukových metod, které u žáků povedou k rozvoji klíčových kompetencí a tím pádem i rozvoji osobnosti jedince. Jsou zde shromážděny informace, díky nimž si mohou, ať již začínající či zkušení pedagogové, načerpat trochu inspirace pro výuku zeměpisu s návazností některých metod na občanskou výchovu, výtvarnou výchovu, matematiku a další.

Dle Maňáka aktivizující metody vymezují postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně-vzdělávacích cílů dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce žáků, přičemž důraz je kladen na myšlení a řešení problémů (Jankovská, Průcha, Koudelka 1988 in Maňák 2003, s. 105). Práce však není pouze o metodách. Obsahuje informace, které se týkají Libereckého kraje a okolí. Je poměrně náročné shromáždit dostatek materiálů o Libereckém kraji, které by bylo možné v hodině zeměpisu ihned použít. Pokud se při výuce učitel odkáže na učebnici, naskytne se před ním jedna až čtyři strany základních informací o tomto kraji. Ostatně jako o každém jiném, který se v České republice nachází. Pokud však učitel žije a vyučuje v Libereckém kraji, měl by mu věnovat více času, protože je zde možné pracovat s informacemi, které jsou žákům vlastní. Z tohoto předpokladu vycházela sama autorka. Zvolila kraj, kde se narodila a kde nyní jako učitelka působí. Vytvořila materiály pro hodiny zeměpisu o Libereckém kraji, s návazností na jiné předměty. Liberecký kraj však není uzavřený prostor, proto je zde také kladen důraz na okolí tohoto kraje.

V první části diplomové práce je popsáno, jak lze pojmout aktivizační metody ve výchovně-vzdělávacím procesu s ohledem na využití metod v hodinách zeměpisu. Ve třetí kapitole je čtenáři nastíněno postavení tématu v rámci Rámcového vzdělávacího programu (dále RVP), kdy jsou zmíněny cíle základního vzdělávání, ale i cíle jednotlivých aktivit. Ty jsou určeny s ohledem na očekávané výstupy dle RVP, některé i za pomoci aktivních sloves podle revidované Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů.

Práce obsahuje základní informace, které jsou nezbytnou součástí výkladu. Má pomoci žákovi odpovědět na otázky, které nemusí přímo souviset s územím, kde žije. Také rozvine jeho vědomosti a dovednosti, které bude moci později využít i ve svém osobním životě. Z důvodu naplnění cílů jsou součástí práce *Náměty pro výuku Libereckého kraje a okolí*, které jsou stěžejní částí. Nachází se zde základní informace o Libereckém kraji, které jsou představeny metodou skupinové práce, dále je tam podrobně představený lapbook s tématem Libereckého kraje a okolí, který je součástí diplomové práce v podobě volné přílohy. Lapbook je interaktivní kniha, která slouží jako přehled probraného učiva doplněná o úkoly, které tyto dovednosti rozšiřují. Je představen dvěma způsoby. První je metodika pro tvorbu, druhý způsob jako podrobné před-

stavení již vzniklého materiálu. Kromě těchto metod je zde ukázána možnost práce s mapou, ale i tvorba map samotných. Nejprve využití myšlenkových map ve výuce, kdy aktivita vychází z práce Tonyho Buzana, dále prostřednictvím mentálních map opřených především o práci Kevin Lynche (2004). Tvorbě map je také věnována aktivita *Bud' kartografem*, která je založena na práci s Atlassem životního prostředí v Libereckém kraji.

Tuto metodiku uzavírají tři aktivity. První je zaměřena na opakování znalostí o krajích České republiky. Další, s názvem *Život u řeky*, má pomoci rozšířit znalosti s využitím prvků digitálních map a jiných geodat. Zde autorka využívá mapového příběhu, který vytvořila ve druhém ročníku magisterského studia. Žáci se zde seznamují s životem u řeky, který může být výhodou, ale i nevýhodou z důvodu hrozby povodní. Je zde kladen důraz i na to, jak se v situaci ohrožení zachovat. Metodiku završuje projektový den s názvem „*Učíme se za školou*“, který, jak název napovídá, se týká mimoškolního vzdělávání. Při plnění úkolů, spojených s tímto projektem se žáci seznámí s místy, kde můžou rozšířit obzory získané ve škole. Dále má poukázat na možné využití volného času zábavnou formou. Některé úkoly nepřímo souvisí se vzděláváním, ale vždy žáka učí novým dovednostem, které může využít v osobním životě.

Řada materiálů vznikla již během magisterského studia, konkrétně například materiály k projektovému dni s názvem *Učíme se za školou* a metodika *Život u řeky*. Některé nápady jsou převzaty z hodin občanské výchovy, ale upravené tak, aby je bylo možné využít na hodině zeměpisu. Zbylé materiály autorka postupně nastudovala z literatury nebo získala při učitelské praxi. Každý žák si jistě nejdnou řekl: „A k čemu mi to bude?“ Autorka věří, že je zde ukázka metod, které mohou žáka zaujmout natolik, aby v hodinách zeměpisu zazněla tato otázka co nejméně.

1. POJETÍ AKTIVIZAČNÍCH METOD VE VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍM PROCESU

Aktivizační, často uváděné také jako aktivizující metody jsou takové prostředky, kdy je zřejmá aktivita žáka. Aktivizací se rozumí podněcování k aktivitě. Má tedy žáka vybízet k tomu, aby byl co nejvíce samostatný. Aktivita se může projevovat chováním nebo větším objemem řeči žáka. Obvykle se za takové metody označují výukové hry, diskuse, projektová metoda, metody uvnitř skupinové práce, metody zážitkové pedagogiky a jiné (Maňák, Švec 2003).

Metoda (z řeckého meta = cíl a hodos = cesta) doslova znamená cestu k cíli. Ve škole touto cestou kráčí žák spolu s učitelem. Cestou jsou zde myšleny nejenom optimální postupy k dosažení cíle, ale musíme myslet i na okolnosti, které nás mohou při jeho dosahování potkat. Žák tím získává nezbytné poznatky a hodnoty (Maňák 2003).

U aktivizačních metod má být pedagog převážně průvodcem, je však nezbytné, aby žáka v případě potřeby správně nasměroval. Důležité je také prvotní předání informací a postupů k dosažení cíle, vyřešení úkolů, dokončení projektu.

Pro plné pochopení správného nasazení metody je nutné si uvědomit důležitost metody jakožto součást výchovně-vzdělávacího procesu. Výchovně-vzdělávací proces neboli vyučování je proces, v němž žáci získávají, procvičují si a zpevňují prostřednictvím učitelem strukturovaných situací žádoucí dovednosti, znalosti, hodnotové vzorce a charakteristické rysy (Jedlička 2018, s. 187). Hana Kasíková ve své knize Pedagogika pro učitele píše, že „vyučování je forma cílevědomého a systematického vzdělávání a výchovy dětí, mládeže a dospělých“ (Kasíková in Jedlička 2018, s. 188).

Za určující prvky, kterými lze tento edukativní postup vymezit, J. Skalková označuje:

1. cíle procesu vzdělávání,
2. obsah (učivo),
3. součinnost učitele a žáka,
4. výukové metody, organizační formy a didaktické prostředky,
5. podmínky, za kterých tento výchovně-vzdělávací proces probíhá (Jedlička 2018, s. 188).

Při vyučování – respektive výuce – je nutné vycházet ze školního vzdělávacího programu (zkráceně ŠVP), který vydává ředitel příslušné školy nebo školského zařízení. Při tvorbě se řídí rámcových vzdělávacím programem (RVP). RVP vytváří ministerstvo za pomoci rezortních institucí, výzkumných ústavů, akademických pracovníků z vysokých škol, zkušených praktiků apod. Pro každý obor v základním vzdělávání je vytvořen jiný rámec (Jedlička 2018, s. 188-189).

Základní vzdělávání je zacíleno zejména na to, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení, na jejichž základě by byli motivováni k celoživotnímu učení se a sebevzdělávání. Učitel žáky podněcuje vhodnými metodami k tvořivému myšlení a řešení problémů (Jedlička 2018, s. 189).

Z hlediska vzdělávacích programů jsou dynamickým aspektem cílů školního vzdělávání žákovské kompetence, které jsou popsány níže v této diplomové práci. Tyto cíle přesahují pomyslné hranice jednotlivých oborů. Vyzdvihují tedy všeobecný charakter vzdělávání, což je patrné i z jejich názvů. Klíčové kompetence je nutné vždy optimálně rozvíjet v rámci vyučování. Bez této vazby se může zdát, že postrádají hlubší porozumění a odvádějí pozornost od učiva a oboru s tím spojených (Jedlička 2018, s. 191).

Metody aktivního vyučování vždy rozvíjí některou z klíčových kompetencí. Při vhodném zapojení metod do výuky může být rozvíjeno kompetencí hned několik. Je to z toho důvodu, že aktivizační metody jsou zaměřeny přímo na žáka, předpokládají plné zapojení každého jedince do procesu výuky. Žák tedy není pouze pasivním „objektem“ učitelova zájmu, je centrem veškerého dění ve třídě i mimo ní. Metody aktivního vyučování jsou v kontrastu k většině tradičních vyučovacích metod, při nichž je centrem učitel. Ten přebírá většinu aktivit ve třídě a žáci jsou spíše pasivními pozorovateli. Takové metody nejsou příliš náročné na přípravu, učiteli většinou vyhovují, jsou pro něj pohodlné. Nevýhodou je, že žák zůstává pozadu, v roli pozorovatele a jeho aktivita je zde minimální někdy i nulová (Sitná 2013, s. 9).

Aby učitel uměl správně vybrat vhodnou vyučovací metodu nebo dlouhodobější vyučovací program, aby byl adaptabilní a byl schopen zařazovat a kombinovat různé vyučovací techniky, musí dle Sitné (2013, s. 10-12) splňovat předpoklady, které jsou zde popsány.

Požadavky na práci učitele dle Sitné.

1. *Znát širokou škálu vyučovacích metod* – učitel si nevystačí pouze s frontální výukou. Je vítané vytvořit si vlastní metodické portfolio, které je doplněno o další pracovní materiál (kartičky, fotografie, otázky a odpovědi,...). Učitel ho musí průběžně doplňovat, aktualizovat, modernizovat a nejlépe denně prakticky využívat.
2. *Pravidelně zařazovat různé druhy vyučovacích metod* – umět vhodně rozhodnout jakou z metod použít. Přesvědčení o vhodném použití získá učitel jedině praxí, je však důležité nebát se a zkusit tyto metody zařazovat. Z počátku není dobrý výsledek nikdy zaručen, ale tento předpoklad nesplňuje ani frontální, tradiční výuka. Do procesu vstupuje mnoho faktorů, které učitel může více či méně ovlivnit. Rozhodnutí co kdy použít vyžaduje opravdový zájem učitele, důsledné naplánování a mnoho pedagogických zkušeností.

3. *Naučit se správně volit vyučovací metody vzhledem ke vzdělávacím cílům výuky a požadovaným kompetencím, musí smysluplně využít získané informace – metody promýšlet v závislosti na cíli a obsahu výuky. Učitel by si měl být také vědom, že aktivity je možné během výuky střídat podle toho, jak to výuka vyžaduje.*
4. *Znát silné a slabé stránky vyučovacích metod – efektivně je využívat, kombinovat a přizpůsobovat podmínkám.*
5. *Znát zásady vedení a užití jednotlivých vyučovacích metod – každá metoda se zaměřuje na rozvíjení jiné kompetence, sleduje jiné vzdělávací cíle, posiluje jinou stránku procesu učení, vyhovuje jinému stylu učení atd. Každý učitel by se měl s každou metodou seznámit v její „čisté formě“, bez kombinací a dalších variant. Jenom tak je schopen je poté správně roztrždit a vhodně do výuky zařadit.*

1.1 DRUHY AKTIVIZAČNÍCH METOD

Aktivizačním učením rozumíme postupy a procesy, pomocí kterých žák přijímá s aktivním přičiněním informace a na jejich základě si vytváří své vlastní úsudky. Formou aktivního přístupu si žáci efektivně rozvíjejí schopnost tzv. kritického myšlení.

Metody aktivního učení jsou charakteristické svým zaměřením na žáka, předpokládají plné zapojení jedince do celého procesu výuky. Z důvodu velkého množství dělení aktivizačních metod nám pro potřebu této práce nejlépe poslouží dělení podle Josefa Maňáka (2003).

Dělení aktivizačních metod

1) **Diskusní metody** – jsou formy výukového rozhovoru od silně řízených přes dialog až po volnější typ dialogu či diskuse. Diskuse – rozprava, beseda, výměna názorů – má řadu podob. *Výuková metoda diskuse se na rozdíl od rozhovoru vymezuje jako taková forma komunikace učitele a žáka, při níž si účastníci vyměňují názory na dané téma, na základě svých znalostí pro svá tvrzení uvádějí argumenty, a tím společně nalézají řešení daného problému.*

Tato metoda lze uplatnit v případě, že je možné mít na dané téma různé názory, žáci se mohou při diskusi dozvědět nové poznatky a zkušenosti a téma se týká hodnotových postojů. Méně vhodná jsou témata, kdy jsou jasně daná fakta, na něž nelze vznášet námitky. Na diskusi je třeba se předem připravit. Žákům může být téma oznámeno dopředu, aby se mohli připravit i oni. Průběh diskuse by měl mít jasně stanovená pravidla. Na začátku učitel vymezí téma, žáci prezentují a vymění si své názory, dále by si měli připravit své argumenty a zdůvodnit své tvrzení a na konci přichází na řadu nejdůležitější část shrnutí výsledků disku-

se. Učitel je zde tím, kdo řídí diskusi a musí být s tématem řádně seznámen, aby mohl do diskuse v případě potřeby aktivně vstoupit. Nezbytné je také příznivé klima ve třídě a vhodné organizační a prostorové zajištění.

Diskuse se ve škole uplatňuje v mnoha podobách a stále se objevují četné obměny a modifikace. Pro potřeby této práce zde budou zmíněny ty, které mohou být nejčastěji použity v hodině zeměpisu.

- Diskuse během vysvětlování – zaměřená na nějaké téma zmíněné v hodině.
 - Např. téma kultura ve městě, třídění odpadů apod.
- Diskuse na základě referátu – do diskuse se zapojují všichni přítomní.
- Řetězová diskuse – jako první začíná mluvit učitel, na něj navazuje další diskutující atd., přičemž každý následující před svým vystoupením zopakuje hlavní myšlenky svého předchůdce a na ně naváže svůj příspěvek.
- Diskuse u stolu – tvoří jí obvykle pět nebo méně účastníků, kteří hovoří mezi sebou.
- Debata – střet dvou táborů diskutujících s protichůdnými názory (Maňák 2003, s. 111).

2) **Heuristické metody** (z řec. heuréka = objevil jsem, našel jsem) - jsou metody k řešení problémů. Jde o odborný termín označující významný rys lidských bytostí odhalovat, zkoumat, poznávat a objevovat v daném prostředí vše, co je důležité pro život. Ve škole se projevuje jako odpověď na požadavek po aktivním a tvořivém myšlení. Učitel při této metodě žákům výsledky nesdílí, ale vede je k tomu, aby si na vše přišli svým bádáním sami, přičemž jim na začátku pomáhá, radí jim a jejich „objevování“ řídí a usměrňuje (Maňák 2003, s. 113).

Příkladem může být učení samostatného objevování. Ten představuje neobvykle významný způsob poznávání a osvojování poznatků, ale aby měl úspěch v prostorách školy, je nutná vybavenost žáků předběžnými vědomostmi a dovednostmi, které jim pomohou dosáhnout cíle. Žáci musí být schopni si informace sami hledat, třídít a shromažďovat. Pokud učitel ví, že žáci nejsou schopni tuto podmínku splnit, měl by se této metodě raději vyvarovat. V této práci je metoda použita při tvorbě pracovních listů *Život u řeky*, které využívají metody řízeného objevování, a žák nalézá odpovědi na otázky kladené učitelem v textu.

Za nejefektivnější a nejpropracovanější heuristickou výukovou strategii je považována metoda řešení problémů, problémová výuka, která představuje metodu učení se pokusem a omylem, přičemž se žák učí ze svých úspěchů, ale také chyb a nezdarů (Maňák 2003, s. 114).

3) **Situační metody** – podstatu tvoří řešení problémového případu. *Vztahuje se na širší zázemí problému, na reálné případy ze života, které představují specifické, obtížné jevy vyvolávající potřebu vypořádat se s nimi, vyžadují úsilí a rozhodování.*

Fáze řešení situace se skládá ze čtyř částí.: A) Volba tématu, která musí být v souladu s cíli výuky. B) Seznámení s materiály (dokumenty, písemnostmi, obrazy atp.) 3) Vlastní studium případu – učitel je zde průvodcem, který žákovi řekne cíle, jichž musí být dosaženo, poskytne úvodní rady a pokyny. 4) Návrhy řešení, diskuse – kdy žáci sdělují své názory, návrhy a závěry, které učitel konfrontuje se skutečností. Vyhrává ten, kdo přichází s nejpropracovanějším a nejvěrohodnějším řešením. Příkladem může být: metoda řešení konfliktů nebo metoda incidentu (Maňák 2003, s. 120).

4) **Inscenační metody** – podstatou této metody je sociální učení v modelových situacích, v nichž účastníci edukačního procesu jsou sami aktéry předváděných situací. Jde o simulaci nějaké události, v níž se kombinuje hraní rolí a řešení problémů, a to buď předváděním určitých lidských typů, nebo zobrazováním reálných životních situací nebo kombinací obou (Maňák 2003, s. 123).

5) **Didaktické hry** – hra je jedna ze základních forem činnosti, pro niž je charakteristické, že je svobodně volena. Aktivita nesleduje zvláštní účel, ale hodnotu a cíl má sama v sobě. Za současného stavu není možné podat přesný přehled všech her, protože někteří autoři mezi ně zařazují všechny aktivity, které žákovi přinášejí uspokojení a možnost alespoň částečné sebe-realizace. Je nutné si uvědomit, že mezi hrou a učením je určitý rozpor, protože hra obvykle nesměřuje k předem stanovenému cíli. Proto je potřeba se vyvarovat dvou extrémů: sledování cílů nesmí překrýt podstatu hry a naopak při hraní by se neměl vytratit cíl výuky.

Metodická příprava k začlenění didaktických her do výuky:

- 1) vytyčení cílů hry – kognitivní, sociální, emocionální
 - 2) diagnóza připravenosti žáků – potřebné dovednosti, vědomosti, zkušenosti
 - 3) ujasnění pravidel hry – upevnění, obměna, ...
 - 4) vymezení úlohy vedoucího hry – řízení, hodnocení
 - 5) stanovení způsobu hodnocení – diskuse, otázky
 - 6) zajištění vhodného místa – organizační forma, úprava terénu
 - 7) příprava pomůcek, materiálu, rekvizit – možnost vlastní výroby
 - 8) určení časového limitu hry – rozvrh průběhu hry, časové možnosti účastníků,
 - 9) promyšlení případných variant – variace, rušivé elementy (Maňák 2003, s. 129)
- 6) **Mentální mapování** – neboli pojmové mapování je schematické znázornění vazeb a souvislostí, které kromě logického utřídění nějakého pojmu, tématu umožňují zachytit strategii myšlení a usuzování. Ve výuce myšlenková mapa umožňuje žákům uplatnit své zkušenosti a vědomosti, prohlubuje poznání, zpřesňuje vztahy mezi pojmy, využívá a rozvíjí intelektuální dovednosti, učí srovnávat, hodnotit, vysvětlovat, konkretizovat, ale též rekonstruovat, interpretovat atd. (Maňák 2003, s. 85)

2. POSTAVENÍ TÉMATU TÉTO PRÁCE V RÁMCI RVP (2017)

Téma regionální geografie provází žáka v hodinách zeměpisu od 7. ročníku, někdy již dříve. Jak se bude tento předmět vyučovat, si určuje každá škola sama. Vše je uvedeno ve školním vzdělávacím programu jednotlivé školy. V její kompetenci je také z velké části hodinové rozvržení v rámci jednotlivých ročníků na druhém stupni ale i časová dotace pro jednotlivá témata.

Tato práce je zaměřena na místní region, který je vyučován ve více předmětech. Dotýkáme se ho již na prvním stupni základní školy v prvouce, ve vlastivědě a později nejenom v hodinách výchovy k občanství, ale hlavně i v hodinách zeměpisu (geografie), což je pro nás klíčové, protože metodika v této diplomové práci je připravena především pro tento předmět. Místní region, kterého se tato práce dotýká nejvíce, se vyučuje převážně v 9. ročníku ZŠ v tematickém celku Česká republika.

2.1 CÍLE ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Kolik času bude tomuto tématu věnováno, záleží na učiteli zeměpisu. Jsou tu však určité dokumenty a směrnice, kterými se musí každý pedagog při sestavování ŠVP řídit. Hlavním dokumentem je Rámcový vzdělávací program. Jelikož se tato práce zaměřuje na vyučovací hodiny pro druhý stupeň základní školy, budeme vycházet z RVP pro základní vzdělávání. V tomto dokumentu jsou také uvedeny cíle základního vzdělávání. Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání (RVP ZV 2007).

V základním vzdělávání se proto usiluje o naplňování těchto cílů:

- umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi

- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci

Pokud jsou pedagogovi nastíněny tyto cíle základního vzdělání, má možnost se na ně odkazovat a vytvořit ve svém předmětu podmínky, které pomohou tyto cíle naplňovat. Práce byla napsaná s ohledem na cíle základního vzdělávání, proto jsou aktivity, projekty a předpřipravené hodiny vytvořeny k rozvoji individuálních schopností žáka, které mu pomohou při vzdělávání během celého života (RVP ZV 2007).

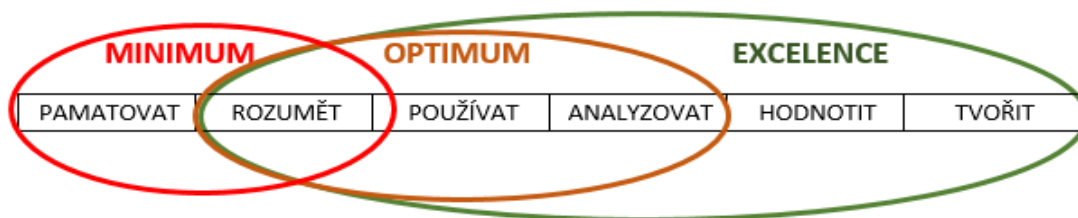
2.2 STANOVENÍ CÍLŮ V TÉTO PRÁCI

V této práci je představeno více možností stanovení si cílů aktivity, hodiny, projektu. Je to z toho důvodu, že pro každý typ školy může být vyhovující jiný typ stanovení si cílů. V této práci autorka vždy vycházela z RVP pro základní vzdělávání, ale samotné stanovení cílů se více či méně liší.

Ve vzdělávacím projektu *Učíme se za školou*, můžete vidět rozdělení cílů na tři úrovně: minimální, optimální a excelentní, přičemž cíle vychází z RVP, ale jsou rozděleny na tři úrovně podle toho, na jakou skupinu žáků jsou zaměřeny. Jakou úroveň bude učitel po žákovi vyžadovat, určí zpravidla on sám nebo bude postupovat na základě doporučení z pedagogicko-psychologické poradny (dle IVP žáka). Minimální úroveň může být určena pro žáky slabší (může být pro žáky např. s lehkou mentální retardací, se specifickými poruchami učení nebo s narušenou komunikační schopností). Optimální úroveň by měl zvládnout běžný žák, proto je potřeba si stanovit takové cíle, aby jich mohlo dosáhnout pokud možno největší množství žáků. Excelentní úroveň nemusí být pro žáky mimořádně nadané, ale může být pro takové spektrum žáků, u nichž je patrné nadšení, snaha, zájem nebo svými vědomostmi předčí své spolužáky a chtějí se dále rozvíjet. Pokud se stane, že excelentní úroveň dosáhne příliš velké procento žáků, je na pováženou, zda cíle nebyly stanoveny špatně. I taková možnost je zpětnou vazbou pro příště – udělat to jinak, lépe. Vždy záleží na probíraném tématu a kognitivním vývoji jedince. Některé téma je pro žáky atraktivnější, snazší na pochopení, jiné může být nezajímavé nebo příliš náročné. Určující může být i propojení s tím, co žák zná, aby si mohl konkrétní věci lépe představit. Proto je dobré, když učitel látku staví na zkušenosti žáků.

Zmíněné rozdělení na tři úrovně tedy vychází z RVP, kdy si autorka vyhledala očekávané výstupy k tématu a zapojila při rozdělení revidovanou Bloomovu taxonomii cílů (*Anderson & Krathwohl 2001*) s aktivními slovesy. Na základě toho můžeme říci, že čím vyšší úroveň je po žákovi požadována, tím vyšší úroveň bude i u cílové kategorie dle Blooma na základě jeho taxonomie.

Jak zmiňuje RNDr. Jaroslav Vávra ve svém článku *Kognitivní dimenze s použitím slovesa KRESLIT v tématu Desková tektonika a Kontinentální drift (2017)*, je nutné si uvědomit, že v hodnocení úrovně nelze postupovat v ostrých hranicích, což naznačuje **Obr. 1**. Vždy je potřeba posuzovat

Obr. 1 - Navrhovaný vztah mezi kognitivní dimenzí a hodnotícími úrovněmi (vlastní zpracování podle Vávry 2017)

dosaženou hranici u žáka „komplexněji“ a to i v oblastech těchto tří hodnotících úrovně, kde může docházet a také často dochází k překrývání (Vávra 2007). Zmíněné úrovně tedy nejsou tři neprostupné úrovně, ale navzájem na sebe navazují a vzájemně se doplňují, na což musíme dbát i při stanovení cílů. Zjednodušeně řečeno: žáci, kteří dosáhnou excelentní úrovně, by měli zároveň splnit i cíle minimální a optimální.

Také je třeba uvést, že dosahování cílů u žáka se může lišit u jednotlivých témat. Jak bylo zmíněno, některá témata mohou být pro žáka zajímavější a tím pádem i jednodušší na pochopení. Z toho důvodu bychom nikdy neměli žáka „brzdit“ tím, že mu určíme příliš jednoduché cíle, ale dát mu vždy možnost se rozvíjet a dosahovat i vyšší úrovně.

Další možností stanovení cílů je ukázaný v úloze *Život u řeky*, kdy jsou cíle ke stanovení výstupů stanoveny dle revidované Bloomovy taxonomie (dále RBT) vzdělávacích cílů pomocí aktivních sloves. Dle RBT známe šest cílových kategorií: zapamatovat, porozumět, aplikovat, analyzovat, hodnotit a tvořit. Tyto slovesa nám pomohou k tomu, abychom do stanovení cílů opět zahrnuly všechny úrovně. Díky tomu můžeme aktivity nastavit tak, aby větší část byla tvořena pro žáka běžného a pro žáky „nadané“ jsou zde úlohy náročnější. Náročnost úkolů může být dána tím, že informace, které jsou po žákovi požadovány, nepřímo vyplývají z textu nebo je vyžadováno vlastní hodnocení, posouzení situace třeba na základě informací z předešlých úkolů. Měli bychom tedy dbát na to, aby náročnost úkolů byla stanovena vzestupně, tedy čím vyšší číslo úkolu bude žák plnit, tím náročnější by měl úkol být a nikdy ne naopak. Opět platí to, co bylo zmíněno výše: žáka necháme, aby si sám určil hranici, tedy které úkoly jsou pro něj snadné a na které již jeho znalosti a dovednosti nestačí.

U ostatních úloh jsou stanoveny cíle, které jsou v souladu s očekávanými výstupy dle RVP ZV, doplněny o cíle hodiny, kterých by měl žák po splnění dosáhnout. Cíle hodiny si stanovila autorka sama podle toho, co od žáků na konci hodiny, projektu bude vyžadovat.

Cíle jsou nedílnou součástí výchovně-vzdělávacího procesu. Díky stanovení cíle, může učitel volit vhodné vyučovací metody a zároveň ví, co od žáka bude požadovat, což mu pomůže nejen při hodnocení, ale i v průběhu celé hodiny, bloku nebo projektu.

2.3 KLÍČOVÉ KOMPETENCE

Při naplňování základních cílů vzdělávání musíme zároveň myslet na klíčové kompetence. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti (MŠMT 2017). Naším cílem by mělo být vybavit všechny žáky těmito kompetencemi alespoň v takové míře, která je pro každého žáka dosažitelná. Osvojování těchto kompetencí je dlouhodobý proces, který má svůj počátek již v předškolním vzdělávání a dotváří se po celý život. Klíčové kompetence vedle sebe nestojí odděleně, ale navzájem se různými způsoby prolínají, mají nadpředmětovou podobu a lze je získat vždy jako výsledek celkového procesu vzdělávání (MŠMT 2017). Proto i aktivity v této práci směřují k tomu, aby rozvíjeli alespoň některé z klíčových kompetencí. V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské a kompetence pracovní.

2.4 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY DLE RVP (MŠMT 2017)

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP orientačně rozdělen do vzdělávacích oblastí. Je jich devět a každá oblast obsahuje jeden nebo více obsahově blízkých vzdělávacích oborů. Zeměpis (geografie) byl zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a příroda spolu s fyzikou, chemií a přírodopisem.

Níže jsou uvedeny očekávané výstupy, které vymezují předpokládanou způsobilost žáků využívat osvojené učivo v praktických situacích a v běžném životě na konci 9. ročníku. Aby bylo možné lépe identifikovat, jsou označeny kódy, které obsahují zkratku vzdělávacího oboru, označení ročníku, číselné označení tematického okruhu a číslo určující pořadí očekávaného výstupu v daném tematickém okruhu nebo v rámci vzdělávacího oboru. Očekávané výstupy stanovují závaznou úroveň pro tvorbu výstupů v učebních osnovách v ŠVP, kterou je třeba dodržet.

Dále je zde uvedena minimální úroveň, která slouží jako vodítko pro případné úpravy výstupů uvedených v ŠVP do individuálních vzdělávacího plánu (IVP) pro žáka na základě doporu-

čení školského poradenského zařízení na žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka. Pokud u některých výstupů není minimální doporučená úroveň stanovena, je možné toto téma vypustit.

Kromě očekávaných výstupů je v RVP ZV stanoveno učivo, které má být prostředkem k dosažení těchto výstupů. Pokud je toto učivo převedeno do formy ŠVP, stává se závazným a pedagog je povinen ho vyučovat (MŠMT 2017).

2.5 VZDĚLÁVACÍ OBSAH S OHLEDEM NA TÉMA TÉTO PRÁCE

GEOGRAFICKÉ INFORMACE, ZDROJE DAT, KARTOGRAFIE A TOPOGRAFIE

Očekávané výstupy

žák

Z-9-1-01 organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů

Z-9-1-02 používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii

Z-9-1-03 přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajinné sféře, jejich určité pravidelnosti, zákonitosti a odlišnosti, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává hranice (bariéry) mezi podstatnými prostorovými složkami v krajině

Z-9-1-04 vytváří a využívá osobní myšlenková (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu

Minimální doporučená úroveň:

žák

Z-9-1-02p rozumí základní geografické, topografické a kartografické terminologii

Z-9-1-04p získá osobní představu o prostředí, které nás obklopuje, umí ho popsat a určit jednoduché vazby, vyjádří, co mu prospívá a škodí

Učivo

- **komunikační geografický a kartografický jazyk** – vybrané obecně používané geografické, topografické a kartografické pojmy; základní topografické útvary: důležité body, výrazné liniové (čárové) útvary, plošné útvary a jejich kombinace: sítě, povrchy, ohniska – uzly; hlavní kartografické produkty: plán, mapa; jazyk mapy: symboly, smluvené značky, vysvětlivky; statistická data a jejich grafické vyjádření, tabulky; základní informační geografická média a zdroje dat

- **geografická kartografie a topografie** – glóbus, měřítko glóbusu, zeměpisná síť, poledníky a rovnoběžky, zeměpisné souřadnice, určování zeměpisné polohy v zeměpisné síti; měřítko a obsah plánů a map, orientace plánů a map vzhledem ke světovým stranám; praktická cvičení a aplikace s dostupnými kartografickými produkty v tištěné i elektronické podobě

ČESKÁ REPUBLIKA

Očekávané výstupy

žák

Z-9-6-01 vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy

Z-9-6-02 hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům

Z-9-6-03 hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu

Z-9-6-04 lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit

Minimální doporučená úroveň:

žák

Z-9-6-01p vymezí a lokalizuje území místní krajiny a oblasti (regionu) podle bydliště nebo školy

Z-9-6-02p charakterizuje přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu

Z-9-6-03p určí zeměpisnou polohu a rozlohu České republiky a její sousední státy, rozlišuje přírodní podmínky ČR, popíše povrch a jeho členitost, uvede hlavní údaje o rozmístění obyvatelstva

Z-9-6-04p vyhledá na mapách jednotlivé kraje České republiky a charakterizuje hospodářské poměry, přírodní zvláštnosti a kulturní zajímavosti

Učivo

- **místní region** – zeměpisná poloha, kritéria pro vymezení místního regionu, vztahy k okolním regionům, základní přírodní a socioekonomické charakteristiky s důrazem na specifika regionu důležitá pro jeho další rozvoj (potenciál × bariéry)

- **Česká republika** – zeměpisná poloha, rozloha, členitost, přírodní poměry a zdroje; obyvatelstvo: základní geografické, demografické a hospodářské charakteristiky, sídelní poměry; rozmístění hospodářských aktivit, sektorová a odvětvová struktura hospodářství; transformační společenské, politické a hospodářské procesy a jejich územní projevy a dopady; hospodářské

a politické postavení České republiky v Evropě a ve světě, zapojení do mezinárodní dělby práce a obchodu

- **regiony České republiky** – územní jednotky státní správy a samosprávy, krajské členění, kraj místního regionu, přeshraniční spolupráce se sousedními státy v euroregionech

TERÉNNÍ GEOGRAFICKÁ VÝUKA, PRAXE A APLIKACE

Očekávané výstupy

žák

Z-9-7-01 ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu

Z-9-7-02 aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny

Z-9-7-03 uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech

Minimální doporučená úroveň:

žák

Z-9-7-01 ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu

Z-9-7-03p uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu ve volné přírodě

Učivo

- **cvičení a pozorování v terénu místní krajiny, geografické exkurze** – orientační body, jevy, pomůcky a přístroje; stanoviště, určování hlavních a vedlejších světových stran, pohyb podle mapy a azimutu, odhad vzdáleností a výšek objektů v terénu; jednoduché panoramatické náčrtky krajiny, situační plány, schematické náčrtky pochodové osy, hodnocení přírodních jevů a ukazatelů
- **ochrana člověka při ohrožení zdraví a života** – živelní pohromy; opatření proti nim, chování a jednání při nebezpečí živelních pohrom v modelových situacích

3. NÁMĚTY PRO VÝUKU LIBERECKÉHO KRAJE A OKOLÍ

Na následujících stranách je představena metodika k výuce tématu Libereckého kraje a okolí. Čtenář v ní najde náměty k výuce, které je možné použít nejenom v hodině zeměpisu. Ke každé aktivitě, bloku, projektu autorka vypracovala příručku zvlášť pro učitele a pracovní listy zvlášť pro žáka případně pro učitele. Většinu materiálů je možné v hodině ihned, bez úprav použít.

Metodika obsahuje tyto informace:

- název aktivity
- anotaci, kde je stručně představeno, k jakým účelům byla aktivita vytvořena
- cíle dle RVP a cíle hodiny, které si stanovila autorka metodiky
- mezipředmětové vztahy – předměty, kterých se dané téma dotýká
- klíčové kompetence, které jsou naplňovány
- klíčová slova
- třída, pro kterou je materiál primárně vytvořený
- předpokládaná délka (čas je stanoven orientačně)
- zdroj, ze kterého autorka čerpala, případně který je nezbytný při práci s pracovními listy

Nedílnou součástí jsou pracovní listy vytvořené pro žáky, které mají zajistit co největší samostatnost při plnění úkolů. Pracovní listy obsahují tyto informace:

- název aktivity
- zadání – čeho se úkol týká
- pomůcky
- postup, kde je blíže specifikováno, co bude požadováno po žákovi
- co je úkolem žáka – zde je popsáný podrobný postup, aby se co nejvíce zamezilo tomu, že by si některý s žáků nevěděl rady při plnění zadání

Tyto informace jsou podle potřeby doplněny o další, které jsou nezbytné při přípravě, tvorbě či hodnocení aktivit.

Součástí metodiky je podrobné představení lapbooku, interaktivní knihy, který autorka vytvořila ke své diplomové práci. Tato kniha slouží jako přehled učiva, soubor úkolů a zajímavostí a zároveň jako forma zábavného učení. Učitel je představen ve dvou formách. Záleží pouze na něm, jakou formu si zvolí. Jednou z možností je propojení obou forem, kdy žáci tvoří společně s učitelem jeden lapbook, který jim posléze poslouží jako přehled obsahu a může jim být nápomocný při přípravě na vyučovací hodinu nebo test.

METODIKA - pro učitele

Název: ZÁKLADNÍ INFORMACE O LIBERECKÉM KRAJI

Anotace: Žák formou skupinové práce získá informace o Libereckém kraji, z obdrženého materiálu, které doplní o další vědomosti získané z mapy České republiky za pomoci návodných otázek. Aktivita je připravena pro čtyři skupiny, kdy každá skupina se bude věnovat jednomu z předem daných okruhů: 1) základní informace, 2) průmysl a zemědělství, 3) životní prostředí a ochrana přírody a 4) cestovní ruch. Každý z žáků obdrží pracovní list *Základní informace o Libereckém kraji* a otázky podle okruhu, který byl pro skupinu, do níž patří zvolen.

Třídu je možné rozdělit na 4 nebo 8 skupin, kdy vždy dvě skupiny, pracující samostatně, dostanou stejné otázky. Při vyhodnocení mohou a nemusí představovat práci společně.

RVP a mezipředmětové vztahy: očekávané výstupy – žák

ČJS-5-1-01p, ČJS-5-1-02p se orientuje na mapě České republiky

Z-9-1-01 organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat

Z-9-1-02 používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii

Z-9-1-03 přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajinné sféře

Z-9-6-02p charakterizuje přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu

Cíl hodiny:

- žák se orientuje v Atlasu ČR a vyhledá vhodné mapy, týkající se „jeho“ okruhu
- žák se orientuje v mapě
- žák si uvědomuje výhody a nevýhody spolupráce
- žák charakterizuje přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu pomocí informací, které vyhledá v mapě České republiky

Mezipředmětové vztahy: český jazyk, občanská výchova

Klíčové kompetence: k učení, komunikativní, sociální a personální, pracovní

Pomůcky: vytištěné pracovní listy pro každého žáka
Atlas České republiky pro každého žáka nebo alespoň do skupiny
čtvrtka velikosti A3 – podle počtu skupin (4 nebo 8)
otázky do skupiny – vytištěné jednou až dvakrát (podle počtu žáků)

Klíčová slova: Liberecký kraj, Česká republika, orientace v mapě, skupinová práce

Doporučená třída: 8. a 9. ročník

Délka: 45 minut

Rozdělení do skupin

Rozdělení žáků do skupin lze docílit mnoha způsoby. Nejrychlejší způsob je dělení do dvojic se spolužákem, s nímž žák sedí. Dále pro vytvoření čtveřic je ideální spojení lavic se spolužáky sedícími za nimi či před nimi. Pokud učitel žáky zná a důvěřuje jim, může rozdělení nechat na nich. Pro případ nedobrovolných skupin je ideální formou rozlosování. Učitel může použít pexeso, barevná víčka od PET lahví, pastelky nebo rozstříhat obrázky týkající se tématu, podle požadujícího počtu žáků ve skupině.

Z počátku může být rozdělování do skupin chaotické, ale když si to žáci osvojí, zabere to minimum času. Vždy je třeba zpočátku zvážit, zda je skupinová práce v konkrétní třídě vhodná či nikoliv.

Zdroje:

URBÁŠKOVÁ, Stanislava, ed, 2008. Česká republika: sešitový atlas pro základní školy a víceletá gymnázia. 2. vyd. Praha: Kartografie Praha, 2008. Školní zeměpisné atlasy. ISBN 978-80-7393-041-7.

KASTNER, Jiří, Milan HOLEČEK a Libor KRAJÍČEK a další, 2009. Zeměpis naší vlasti: učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. nebo 9. ročník. 3., upravené vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2009. ISBN 978-80-86034-85-0.

Pracovní list – žák

Název: ZÁKLADNÍ INFORMACE O LIBERECKÉM KRAJI

Zadání: Pomocí otázek týkající se okruhu, který byl tvé skupině přidělen, dohledej potřebné informace. Vodítkem ti bude pracovní list se základními údaji, které je možné při prezentaci, která bude následovat na konci hodiny, zmínit.

Pomůcky: pracovní list - *Základní informace o Libereckém kraji*
otázky daného kruhu
čtvrťka A3 do skupiny
psací potřeby
Atlas České republiky
učebnice zeměpisu

Co je tvým úkolem?

- 1) Zajistit si potřebné pomůcky
- 2) Rozdělit práci – kdo co bude dělat, případně na jaké otázky bude odpovídat
- 2) Přečíst si informace z pracovního listu - většinu odpovědí tam najdeš
- 3) Odpovědět na otázky
- 4) Prezentovat finální verzi svým spolužákům ve třídě

Otázky a úkoly:

1) ZÁKLADNÍ INFORMACE

- S jakými kraji a státy Liberecký kraj sousedí?
- Jaké je hlavní město?
- Která další významná města na tomto území znáš?
- Které významné řeky krajem protékají?
- V kraji najdeme přehradní nádrže. Kde a na jaké řece?
- Dokážeš pojmenovat všechny horopisné celky?
- Jaký je nejvyšší bod kraje a jeho nadmořská výška?
- Co bys řekl o obyvatelstvu? Kde lidé žijí nejvíce a kde naopak vůbec?
- Jak je to s lesy na tomto území?
- Co znamená slovo exhalace?

2) PRŮMYSL A ZEMĚDĚLSTVÍ

- Co můžeme říci o průmyslu?
- Hospodářství se v Libereckém kraji za poslední roky změnilo. Dokážeš vysvětlit, čím to bylo způsobeno?
- Která část je využívána k zemědělství?
- Co se zde pěstuje a chová?
- V čem je tento kraj ohledně hospodářství jiný?
- Významnou roli zde hraje Technická univerzita. Co je to nanovláknó a co s ním má společné tato vysoká škola?
- Která textilní rostlina se zpracovávala na počátku textilní výroby?
- Které textilní suroviny se zpracovávají dnes?

3) ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A OCHRANA PŘÍRODY

- Jaké CHKO se na území kraje nachází?
- Které významné řeky pramení na území kraje?
- Souvisí řeky s ochranou přírody a krajiny? Jak?
- Na která úmoří se člení území tohoto státu a tohoto kraje?
- Jak můžeme ovlivnit životní prostředí lidí, kteří žijí mimo území našeho státu? Jaké státy ovlivnily přírodu Libereckého kraje a jak?
- Najdeme zde i nějaký národní park? Pokud ano, jaký?
- Kam bychom se měli vydat, abychom navštívili jeskyni?
- Vyjmenuj přírodní parky. Kolik jich zde je?
- Vysvětli, jak souvisí přírodní podmínky s ochranou přírody a krajiny.
- Inspirujte své spolužáky k ochraně životního prostředí a krajiny.

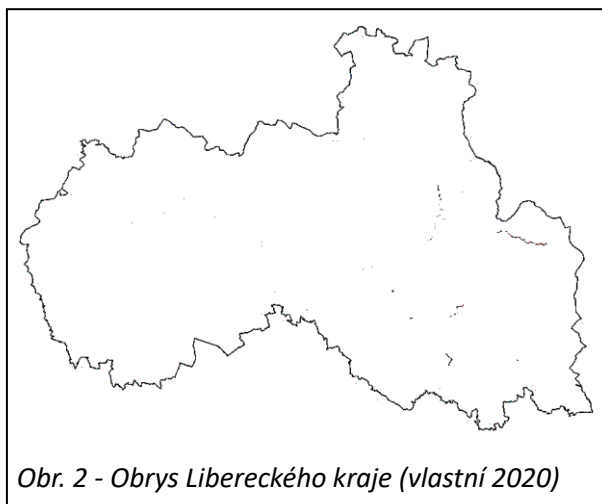
4) CESTOVNÍ RUCH

- Co je to aglomerace?
- Může být spojení měst prospěšné pro cestovní ruch?
- Shromážděte informace o Ještědu a vysílači, který se na hoře nachází.
- Proč je Máchův kraj často vyhledávaný turisty?
- Na jaká místa v Českém ráji můžeme zavítat?
- Co je to Jizerská 50? Může být pro kraj důležitá?
- Jaké sportovní vyžití nám může kraj nabídnout?
- Jaké hrady a zámky na území kraje najdeme?
- Jaká místa v kraji jste navštívili a co byste spolužákům doporučili?

ZÁKLADNÍ INFORMACE O LIBERECKÉM KRAJI

Liberecký kraj spolu s Ústeckým krajem tvoří nejsevernější část Čech. Kromě tohoto kraje sousedí také s krajem Severočeským a Královéhradeckým. Svou polohou to mají místní obyvatelé blízko i do zahraničí, Německa a Polska.

Rozlohou i počtem obyvatel je ze všech krajů druhým nejmenším. S výjimkou pahorkatého Frýdlantského výběžku na severu převažují hory – Lužické, Jizerské a Krkonoše, jejichž západní část zasahuje na území kraje. K jihu se krajina snižuje do pahorkatin a do plošší České tabule (Kastner 2009).

Obr. 2 - Obrys Libereckého kraje (vlastní 2020)

Vlivem polohy a nadmořské výšky je podnebí vlhčí a studenější než v sousedních krajích. Jizerské hory mají největší srážkové úhrny i rekordní maxima v našem státě. Říční síť tvoří jen horní toky řek, z nichž nejvýznamnější je Jizera. Z rozsáhlé části území odvádí vody Lužická Nisa, která spadá do povodí Odry.

Kraj má nadměrný podíl lesů. Na většině území, i z důvodu průmyslové exhalace, převládají smrkové monokultury. Odumřelé lesy se jen stěží daří nahrazovat novými druhy porostů. Vedle smrkových lesů zde mají velké zastoupení i lesy borové. Rozšířeny jsou hlavně na jihu, na Českolipsku.

Osídlení je nerovnoměrné – řídké v hornatých částech, hustší v nižších územích a nej hustší v Liberecké kotlině. Obyvatel oproti době před druhou světovou válkou výrazně ubylo. Příčinou byl odsun Němců i pozdější odchod českého obyvatelstva z pohraničního venkova (Kastner 2009).

PRŮMYSL A ZEMĚDĚLSTVÍ

Vedoucí složkou hospodářství je jednoznačně průmysl. Na dlouhou tradici řemeslné výroby navázal už na počátku 19. století zejména rozvoj textilního průmyslu. Dlouhou tradici má na tomto území také sklářství. Tato odvětví zůstávají v Libereckém kraji významná dodnes. Textilní průmysl má závody na Semilsku i Liberecku. Ze skláren jsou největší závody na Jablonecku a v Novém Boru. V druhé polovině přestihl svým rozsahem průmysl strojírenský. Velké závody jsou v České Lípě, v Liberci a v Jablonci nad Nisou.

V zemědělství má největší význam chov skotu. Pro pěstování jsou nejlepší podmínky v nižších částech kraje. Převládají však méně úrodné podmínky.

Na úpatí Jizerských hor a Ještědu se v kotlině rozkládá hlavní město kraje, Liberec. Je sídlem technické univerzity, má textilní a strojírenský průmysl. Blízko Liberce, spojen tramvajovou tratí, leží Jablonec nad Nisou s významným sklářským a automobilovým průmyslem. Obě města spolu s dalšími obcemi tvoří výraznou, téměř dvoustetisícovou sídelní a průmyslovou aglomeraci (Kastner 2009).

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A OCHRANA PŘÍRODY

Životní prostředí značně utrpělo dlouhodobým nepříznivým vlivem hnědouhelných elektráren působících v bezprostřední blízkosti hranice našeho státu, na území bývalé NDR a Polska. Výsledkem je rozsáhlé poškození lesů ve vrcholových částech Jizerských hor a Krkonoš, ale i v Lužických horách. Situace se poněkud lepší po odsíření českých a zastavení některých německých elektráren. Obnova lesů si však vyžádá dlouhé období a velké finanční náklady. Poškození životního prostředí způsobila i těžba uranu ekologicky nešetrným vyluhováním rud kyselinou sírovou. Tato těžba nepříznivě ovlivnila tradiční rekreační oblast u Stráže pod Ralskem.

Ochranu přírody formou velkoplošných chráněných území zajišťuje Národní park Krkonoše a chráněné krajinné oblasti Jizerské hory a Lužické hory. Do území kraje zasahuje i CHKO Český ráj, Kokořínsko a České Středohoří (Kastner 2009).

CESTOVNÍ RUCH

K nejoblíbenějším cestovním střediskům patří horské středisko Harrachov. V zimě jsou nejvíce vyhledávány Jizerské hory kvůli rekreačnímu lyžování. Ze středisek je nejznámější Bedřichov. Kromě hor patří mezi přední oblasti Máchův kraj kolem Bezdězu a Máchova jezera. Jeho hlavním střediskem jsou Doksy. Do území zasahuje i Český ráj, vyhledávaný mnoha turisty. Hlavním východiskem je zde Turnov (Kastner 2009).

LAPBOOK

Lapbook je interaktivní kniha, která slouží jako přehled tématu. Je možné ho začít vyrábět již v úvodní hodině nového tematického celku a postupně informace přidávat a dolepovat nebo ho vytvořit jednorázově jako přehled probraného učiva, který poslouží k zopakování toho, co si žáci sami připravili a vyhledali.

Lapbook byl do této diplomové práce zařazen z důvodu mezipředmětovosti a možnosti využití pro žáky jakéhokoliv věku. Každý učitel ho může použít dle svého uvážení. Stačí vymyslet téma a už je skoro na světě. Ten, který je zde představen, byl vytvořen pro téma Libereckého kraje k předmětu zeměpis. Lze na něm pracovat v rámci jednotlivých vyučovacích hodin v zeměpise, výtvarné výchově nebo v občanské výchově. Záleží na tom, jak si to učitel u jednotlivých vyučujících ostatní předmětů domluví. Lapbook může vzniknout také jako výstup z projektového vyučování.

Základní možnosti uspořádání vložených papírů:

- složení papíru do harmoniky
- papír přeložený na půlku (odklápěcí okénko)
- papír se dvěma odklápěcími chlopněmi (odklápěcí okénko oboustranné)
- papír se dvěma odklápěcími chlopněmi, chlopně jsou rozstříhané a lze odklápat jen části chlopní (odklápěcí okénko oboustranné dělené)
- kolo, do kterého se vkládají „okvětní lístky“
- malé papíry nalepované na sebe kaskádovitě
- dvě kola spojená ve středu patentkou s vyříznutou výsečí. Vrchním kolem lze otáčet a informace postupně odkrývat (Hudcová 2016)

Další zajímavé možnosti vložených kartiček:

- kartičky vložené v průhledné kapse
- kartičky vložené ve vyzdobené obálce
- kartičky spojené v jednom bodě patentkou, lze je postupně odklápat
- kartičky vložené v krabičce, která je elegantním způsobem přivázaná ke knize (Hudcová 2016)

Lapbook je forma zábavného učení. Menším dětem je třeba pomáhat více, starší si většinou poradí sami. Je na každém učiteli, zda nechá žáky, aby k tvoření používali pouze informace z učebnice, sešitu nebo jim umožní přístup k internetu. Pro žáky na prvním stupni ZŠ je možné vše potřebné předem vytisknout, případně nastříhat a nechat na nich, jak se s úkolem vypořádají. Jistě i tak bude každý lapbook originál.

LAPBOOK S TĚMATEM LIBERECKÉHO KRAJE

Do lapbooku je dobré vkládat základní údaje, jež jsou doplněny informacemi, které si zvolí žák. Učitel volí rámeček už ve chvíli, kdy o zvoleném tématu vyučuje nebo určí body, které jsou nezbytně nutné, aby se v práci vyskytovaly.

Informace, které jsou zvoleny pro tento lapbook jsou vypsané v pracovním listě (str. 35 tohoto dokumentu), který obdrží žák na začátku hodiny či projektu. Nápadů na možné aktivity budou představeny v metodice pro učitele na následujících stranách.

Jak bylo uvedeno na začátku, je na každém učiteli, jak si s daným projektem poradí. Každý lapbook slouží k zábavnějšímu učení, ale ne každé aktivity a metody mohou rozvíjet dovednosti žáka, podporovat ho v učení a vést k tomu, aby si na řadu věcí přišel sám, proto je potřeba, aby byli řádně předem promyšlené. Učitel je při tvorbě a práci pouhým průvodcem žáka.

Zároveň stojí za zmínku, že lapbook si může vytvořit i učitel sám pro sebe a používat ho budou následně žáci. Tento způsob je možné využít, pokud nemáme příliš času na tvorbu v hodině, ale rádi bychom lapbook využili na zopakování učiva.

Zadání, která zde budou představena lze využívat samozřejmě také samostatně a při vhodné úpravě je může učitel použít pro každý kraj, okres, region či město.

METODIKA – pro učitele

Název: LAPBOOK – LIBERECKÝ KRAJ A OKOLÍ

Anotace: Lapbook je interaktivní kniha, která slouží jako přehled tématu. Je možné ho začít vyrábět již v úvodní hodině nového tematického celku či tématu a postupně informace přidávat a dolepovat. Vytvořit lze i jednorázově jako přehled probraného učiva, který poslouží k zopakování toho, co si žáci sami připravili a vyhledali. Lapbook může vzniknout také jako výstup z projektového vyučování.

Cíle dle RVP:

Z-9-6-04 lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky

ČJS-5-1-01p, ČJS-5-1-02p se orientuje na mapě České republiky

ČJS-5-1-01p popíše polohu svého bydliště na mapě, začlení svou obec (město) do příslušného kraje

ČJS-5-1-01p, ČJS-5-1-02p orientuje se na mapě České republiky, určí světové strany

ČJS-5-1-04p uvede pamětihodnosti, zvláštnosti a zajímavosti regionu, ve kterém bydlí

Cíle projektu:

- žák se orientuje na mapě ČR
- žák vyhledá a zanes do mapy krajská a okresní města
- žák využívá informace získané v hodinách zeměpisu
- žák načrtne mapu Libereckého kraje s potřebnými informacemi

Mezipředmětové vztahy: lze použít pro jakékoliv téma

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní

Klíčová slova: kraj, Česká republika, orientace v mapě, Liberecký kraj, obec s rozšířenou působností, okres, Liberec

Doporučená třída: lze v upravené verzi použít pro všechny třídy 1. i 2. stupně ZŠ

Délka: dle možností

Zdroje:

URBÁŠKOVÁ, Stanislava, ed. Česká republika: sešitový atlas pro základní školy a víceletá gymnázia. 2. vyd. Praha: Kartografie Praha, 2008. Školní zeměpisné atlasy. ISBN 978-80-7393-041-7.

KOŠKOVÁ, Irena, Lucie PATZELTOVÁ a Josef RANČÁK. Atlas životního prostředí v Libereckém kraji. Liberec: Liberecký kraj, 2016. ISBN 978-80-7506-057-0.

Co zajistit předtím, než začnu s žáky lapbook vyrábět:

- 3chlopňové desky pro každého žáka (vyrábí je ve více barevných provedení)
- papíry bílé i barevné, fixy, tužky, pastelky, lepidlo
- obrázky, mapy – připravit nebo pověřit žáky
- INFORMACE, z nichž budou žáci čerpat
- pracovní listy - LAPBOOK – LIBERECKÝ KRAJ A OKOLÍ, které budou pro žáky vodítkem a učiteli ušetří mnoho času
- zajistit možnost přístupu k počítači k dohledání informací, obrázků případně jejich tisku

Při tvorbě se fantazii meze nekladou, budete překvapeni, co vše žáci vymyslí. Na internetu je velké množství inspirace.

Pracovní list – žák

Název: LAPBOOK – LIBERECKÝ KRAJ A OKOLÍ

Zadání: Lapbook je interaktivní kniha, která ti poslouží jako přehled toho, co jsme se o Libereckém kraji a okolí naučili. Pomůže ti srovnat si informace získané od učitele a nalézt informace nové.

Pomůcky:

- 3chlopňové desky – dostaneš od učitele
- papíry bílé i barevné
- penál – tužky, guma, fixy, pastelky, lepidlo
- obrázky, mapy
- sešit zeměpisu
- Atlas životního prostředí v Libereckém kraji

Postup: Je potřeba, aby si shromáždil všechny pro tebe důležité informace o Libereckém kraji a okolí. Lapbook ti může do budoucna posloužit k učení pro tebe i tvé okolí. Aby si nezapomněl na nic důležitého, je potřeba, aby si dodržel body (viz **lapbook bude obsahovat**), které jsou uvedeny v tomto pracovním listě, ty tě navedou, kdyby sis nevěděl rady.

Informace můžeš čerpat z atlasu nebo ze sešitu.

Liberecký kraj - lapbook bude obsahovat:

- pozice kraje v rámci ČR
- mapa kraje
- alespoň 2 fotografie - např.: foto liberecké radnice, foto Ještědu
- skládanka - ORP libereckého kraje
- mapa okresů
- nejdelší řeka LBK
- informaci o hlavním městě LBK
- a další informace podle vlastního uvážení

Co je tvým úkolem?

- 1) Připrav si pomůcky
- 2) Rozmysli se - jak bude tvůj lapbook vypadat (udělej si náčrt dolu, na tuto stranu)
 - Co bude napravo, vlevo, nahoře, dole
 - Kolik zde bude obrázků – tištěné nebo nakreslené?
 - Vložím tam vše, co si přeji a mám na mé plány dostatek času?
- 3) Tvoř – stříhej, kresli, piš, lep

Před odevzdáním si odpověz na tyto otázky:

- 1) Mám z lapbooku dobrý pocit?
- 2) Udělal/a jsem vše, jak nejlépe umím?
- 3) Udělal/a jsem vše podle zadání a ještě něco navíc?

Pokud si na všechny otázky odpověděl/a ANO, můžeš svou práci odevzdat.

Má čas? Můžeš pro své spolužáky vymyslet nějaké otázky nebo úkoly, na které budou muset později odpovědět nebo je vyřešit.

Náčrt – jak bude lapbook vypadat:

METODIKA – pro učitele

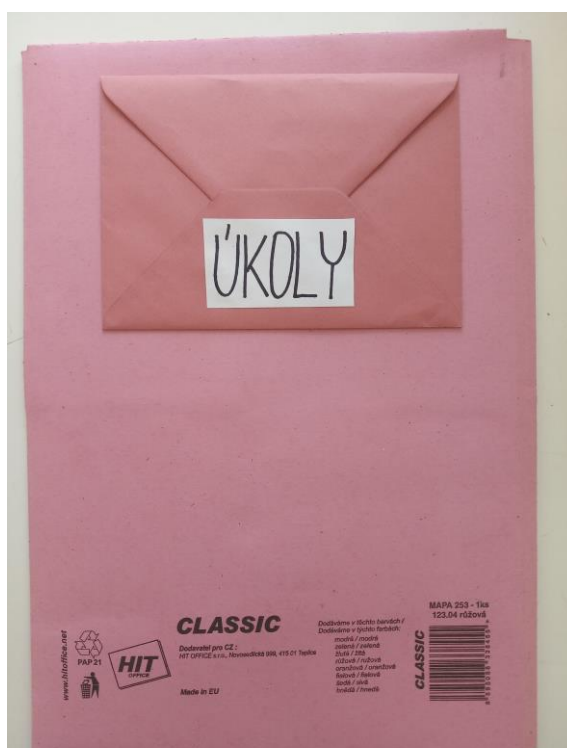
Název: POZNEJ SVŮJ KRAJ

Anotace: Tato metodika je průvodcem pro tvorbu lapbooku s tematikou Libereckého kraje a okolí. Jsou zde představeny jednotlivé části a úkoly, které s aktivitami souvisí. Pro výrobu je možné zapojit celou třídu nebo si ho vytvořit sám/sama podle příloh, které jsou součástí této práce. Oproti předchozímu lapbooku je tato varianta méně náročná na přípravu, což může být značnou výhodou, pokud učitel s žáky nemá potřebný čas to, aby si každý vytvořil svůj vlastní. Další výhodou je více času na práci s lapbookem. Žáci se soustředí na úkoly, které jsou součástí a desky se tak stávají místem s různými aktivizačními metodami, které jsou k tomuto tématu k dispozici. Nevýhodou je možná ztráta motivace pro práci, neboť žák k aktivitám nemá takový vztah, který by získal při vlastní tvorbě. Nicméně i zde je řada úkolů, u nichž žák uplatní tvůrčí schopnosti a záleží na učiteli, jak aktivity mezi žáky rozdělí.

LAPBOOK – ÚKOLY

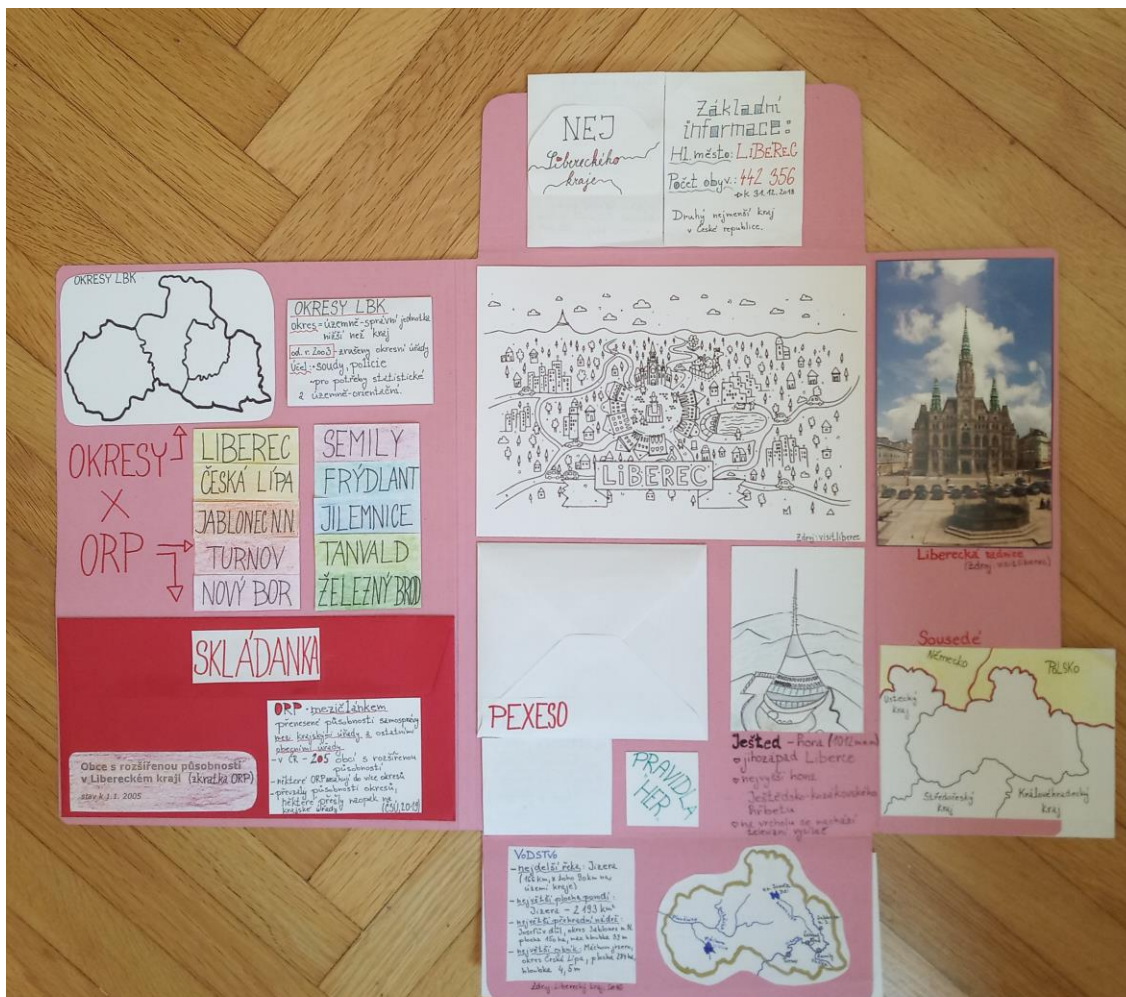
Na zadní straně lapbooku se nachází úkoly, otázky, které přímo souvisí s obsahem. Tyto otázky bez stejného obsahu nebudou dávat žákovi smysl, proto je potřeba je upravit do takové podoby, která bude v souladu s tím, co je obsaženo v deskách nebo s pracovními listy, kartičkami, které s tímto obsahem také bezprostředně souvisí.

Při řešení úkolů jde především o kritické uvažování žáka. Proto žáci přednostně odpovědi vymýšlejí z hlavy, poté diskutují se spolužákem/spolužáky případně učitelem/učitelkou a až v poslední fázi si informace dohledávají na internetu (pokud není předem stanoveno jinak).

Obr. 3 - Zadní strana lapbooku s úkoly (vlastní 2020)

UVNITŘ LAPBOOKU

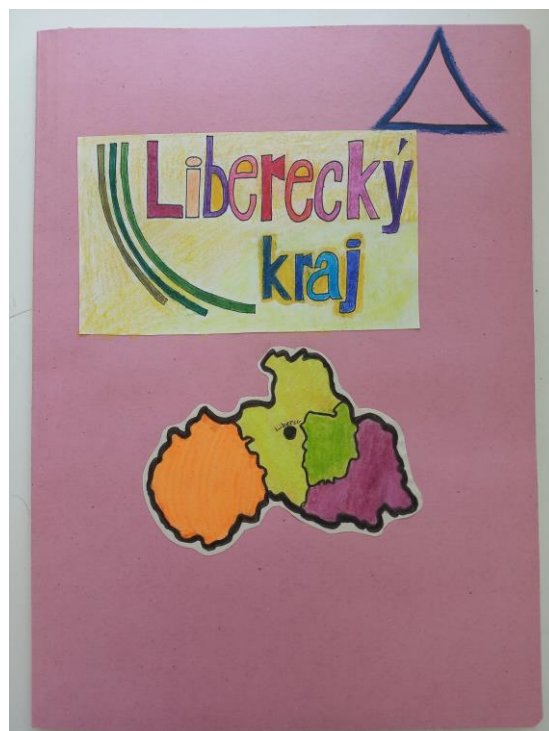

Obr. 4 - Uvnitř lapbooku (vlastní 2020)

Při tvorbě lapbooku je ideální používat tříchlopňové desky, které můžete vidět na obrázku. U tématu Libereckého kraje se spokojíme s plochou, kterou desky mají, ale je možné ji vždy zvětšit, pokud na chlopně nalepíme papíry či čtvrtky. Na obrázku můžete vidět, jaké rozdělení autorka použila. Následně vám budou představeny jednotlivé části a s tím i úkoly, které lapbook přetvoří na hravý, interaktivní způsob výuky.

ÚVODNÍ STRANA

Nedílnou součástí lapbooku je úvodní strana. Obsahuje název tématu a mohou se zde nacházet i doprovodné obrázky, text či nějaké logo. Úvodní strana by měla na první pohled zaujmout a čtenáře vlákat do tématu. Pokud by zde byl pouze holý nadpis, žáka by to mohlo odrazovat. I pro učitele je přínosné, když se úvodní strana něčím zkrášlí, obraz mu zůstane v paměti a bude se k tématu rád vracet. Nadšení pro téma u učitele přináší mnohdy větší přitažlivost i pro žáky.

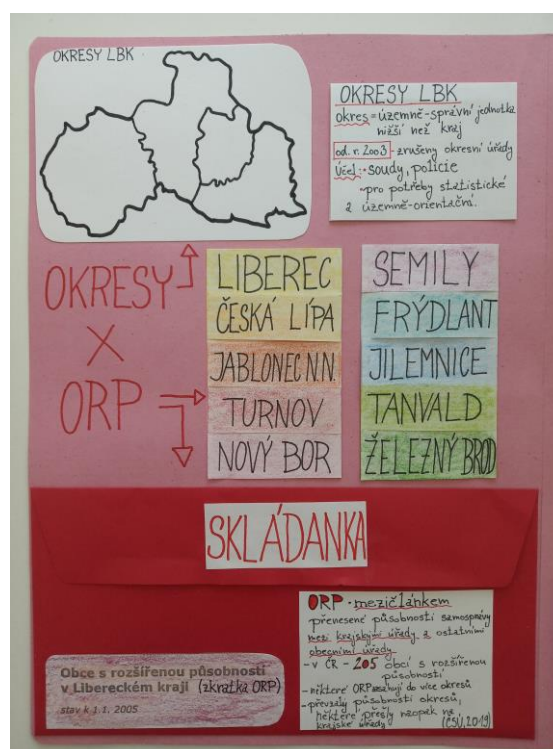

Obr. 5 - Přední strana (vlastní 2020)

1) OKRESY X ORP

Jedna strana se věnuje tématu okresů a obcí s rozšířenou působností. Výběr tématu je jednoduchý, má nadregionální význam a žáci se s těmito pojmy za svůj život mnohokrát setkají. Každý ví, do jakého okresu jeho obec spadá, ale důvod rozdělení kraje na menší části už není zřejmý, přestože je to pro každého občana zásadní.

Na obrázku je vidět zjednodušená mapa libereckého kraje rozděleného na čtyři okresy. S touto mapou souvisí první úkoly.

Obr. 6 - ORP a okresy LBK (vlastní 2020)

ÚKOLY - OKRESY

- 1) Zjisti více informací o tom, co je to okres.
Jaké působnosti měl dříve?
- 2) Do černobílé mapy okresů dopiš okresní města a mapu poté vybarvi.
- 3) Jaké **nevýhody** přinášelo rozdělení „pouze“ na okresy pro obyvatele, kteří museli do okresních měst cestovat? A co pro lidi, kteří pocházejí z okresních měst?

Některé informace by měl žák vyčíst z lapbooku. Vedle černobílé mapy je popsané, co okres je a jaký má v dnešní době účel. Pod touto informací se skrývá nápověda ve formě názvů čtyř okresů, které má žák do mapy zanést. Poté je na učiteli, zda žáka pustí k počítači, aby si informace dohledal sám, nebo mu poskytne vytištěné materiály, ze kterých informaci vyčte.

Další díl lapbooku tvoří seznam obcí s rozšířenou působností v Libereckém kraji a s ním související úkol. Žák zapojuje kritické myšlení za použití atlasu a informací v seznamu, který vychází z dat Českého statistického úřadu.

ORP	Obec	ORP	Obec
144 878 obyv.	104 445 obyv.	25 659 obyv.	8 367 obyv.
76 838 obyv.	37 444 obyv.	24 496 obyv.	7 531 obyv.
56 094 obyv.	45 802 obyv.	22 105 obyv.	5 391 obyv.
33 347 obyv.	14 334 obyv.	20 460 obyv.	6 252 obyv.
26 297 obyv.	11 678 obyv.	12 182 obyv.	6 069 obyv.

(Zdroj: CZ.SO.CZ)
ZA rok 2018
stav k 31.12

Obr. 7 - Seznam obcí s rozšířenou působností (vlastní 2020)

2) ORP

V lapbooku jsou vypsaná města/obce s rozšířenou působností.

- 1) Vyhledej si tato města v atlase a zamysli se, proč byla vybrána mezi obce s r. působností
- 2) Pokud se podíváme do lapbooku, zjistíme informace o počtu obyvatel v ORP a v obci. Co nám tyto informace mohou napovědět?
- 3) Proč nespadá např.: Jablonec n. N. pod ORP Liberec?
- 4) Proč Lomnice nad Popelkou spadá pod Semily a nepatří pod Jilemnici nebo Turnov?

Třetí díl je skládanka, rozstříhaná mapa kraje rozdělená na obce s rozšířenou působností a s ní související úkol.

3) SKLÁDANKA

V obálce **SKLÁDANKA** (viz **Příloha 1**) se nachází mapa. Tvým úkolem je zjistit, jak se tato mapa liší od mapy s okresy. Jak se liší obce s rozšířenou působností a okresy?

Toto téma završuje úkol čtvrtý, pro který jsou potřeba jak informace uvedené na obálce, tak mapa s okresy a skládanka. Doplňující informace si žák může vyhledat na internetu nebo opět v učitelem předem připravených materiálech.

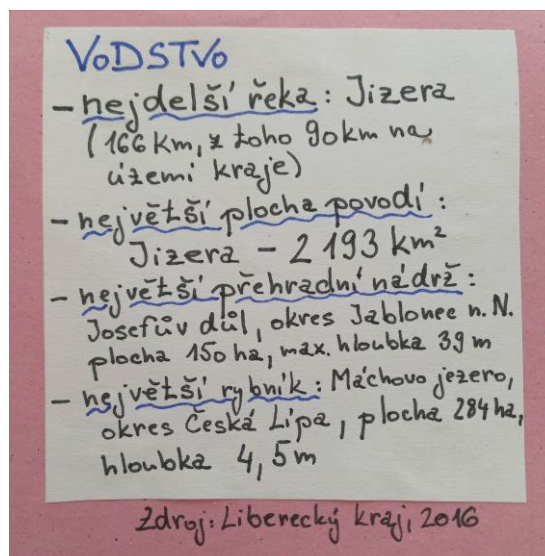
4) OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ

Na obálce **SKLÁDANKA** je informace, že: NĚKTERÉ ORP zasahují do více okresů.

- Můžeš tuto informaci potvrdit i v Libereckém kraji?
- Pokud je informace spojená i s LBK, která obec či obce zasahují do více než jednoho kraje?
- Co znamená „rozšířená“ působnost? Jaké jiné obce známe?

Další část se týká vodstva. Cílem tohoto úkolu není pouhé zapamatování údajů o řekách atp., které se na území kraje nachází, ale učení se v souvislostech.

V lapbooku najdeme informaci o nejdelší řece, největší přehradní nádrži, největší ploše povodí a největším rybníku. Můžeme po žákovi chtít, aby si údaje zapamatoval, ale pokud si vzpomeneme na Bloomovu taxonomii a jeho úrovně, tak bychom zůstali pouze na první – zapamatovat. My bychom však měli chtít po žákovi více než pouhé přetlumočení něčeho, co dříve nebo později zapomene. Žáka nasměrujeme tak, aby byl schopný si informace především vyhledat sám a také s nimi dále pracovat. Je žádoucí, když se žáci ptají a učitel by je v tom měl podporovat. Abychom žáky učili se učit pracovat s informacemi, můžeme u tohoto tématu postupovat dvěma způsoby:

Obr. 8 - Vodstvo (vlastní 2020)

A) Učitel žákům předloží informace a nechá je, aby vyhledali další údaje, které poté před třídou nebo ve skupinách prezentují.

Např.: Žák zakresluje do mapy.

Žák hledá informace o vodstvu v Libereckém kraji.

Žák si vyhledá, proč se rybník jmenuje Máchovo jezero, ...

B) Učitel žákům předloží otázky a nechá je, aby si dohledali správné odpovědi, které poté společně nebo ve skupinách vyhodnotí.

Např.: Proč se Máchovo jezero nazývá jezero, přestože je to rybník?

Jaký je největší rybník v České republice a o kolik hektarů a metrů se liší?

Jaké jiné řeky se na území kraje nachází?

Další úkol byl do lapbooku zařazen, aby si žáci uvědomili význam řeky. Řeka není omezena hranicemi kraje, někde pramení a ústí, ale ústím to všechno nekončí. Při této aktivitě je potřeba atlas České republiky případně digitální mapa. Je nutné si uvědomit, že možnost využití internetu lze zneužít. Je na učiteli, jaký cíl si stanoví. Je cílem žáka odpovědět na otázky bez ohledu na zdroj nebo mají otázky sloužit jako podnět k hledání nových informací pomocí mapy, která nám umožní sledovat tok řeky v celé své délce?

5) VODSTVO

Nejdelší řeka Libereckého kraje je Jizera.

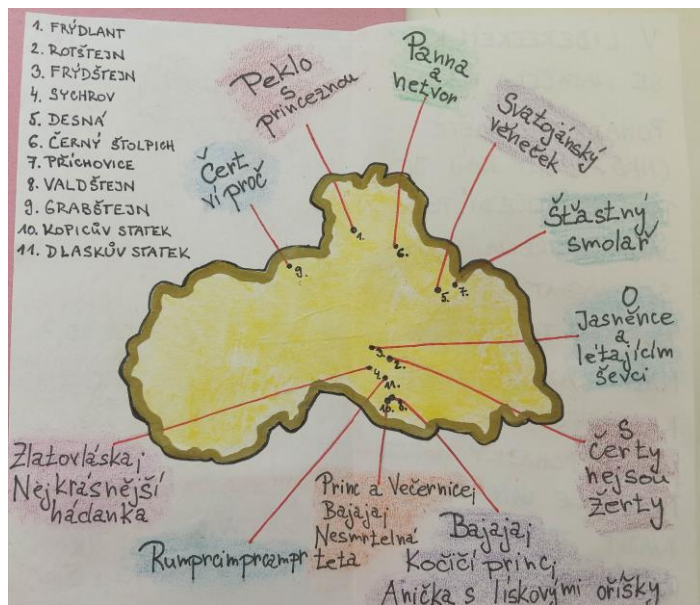
- Zjisti pomocí atlasu, kterými městy tato řeka protéká.
- Která z těchto měst jsou v LBK a která ne?
- Srovnej tato města podle nadmořské výšky, kdy první bude to, které se nachází v nejvyšší nadmořské výšce.
- Vypiš některé pravé a levé přítoky Jizery.
- Jak poznáme, že se jedná o pravý nebo o levý přítok?
- Do jaké řeky Jizera ústí a do jakého moře tato voda putuje?

6) Z POHÁDKY DO POHÁDKY

Další část (vlevo nahoře) lapbooku je věnovaná památkám. Díky mapě, která je zde umístěna se můžeme vydat po cestě pohádek, proto také ten název. Autorka chtěla upozornit na to, jak často je tento kraj využíván právě k natáčení pohádek. Z mapy je patrné, že nejvíce je vyhledávaná oblast Českého ráje, kterému je věnována samostatná aktivita umístěná v lapbooku vlevo dole, která je zde následně také popsána. Tyto aktivity mají žáka podpořit v samostatném tvůrčím myšlení. Žák sám, pomocí otázek poznává památky Libereckého kraje a okolí netradičním způsobem, protože zde nejsou předloženy jako encyklopedický seznam, ale jako možnost pro poznání, probádání místa, kde žák bydlí či studuje.

ÚKOL:

Podívej se do mapy pod tímto nadpisem. Co můžeme z mapy vyčíst?

Tvůj úkol: V mapě je 11 míst, ale Obr. 9 - Pohádky natočené v LBK (vlastní 2020) čísla na sebe nenavazují.

- Navrhni nové číslování míst v mapě.
- Navrhni dvoudenní výlet: např.: CESTU ZA POHÁDKOU?
 - Musíme navštívit všech 11 míst.
 - Za 1 den nesmí být v plánu více jak 6 míst.
 - Mysli také na přespání a stravu.

7) ČESKÝ RÁJ

1) Dohledej na internetu nebo sám z hlavy dopiš pod mapu (viz **Příloha 3**) další místa, která je možné navštívit v CHKO Český ráj.

2) CHKO Český ráj zasahuje do více krajů

a) uveď, které kraje to jsou

b) jmenuj místa, která se nachází v

prvním, druhém a ve třetím kraji *Obr. 10 - Český ráj (vlastní 2020)*

(alespoň 3)

3) Vypracuj úkol nad mapou – spoj místo/a s městem (viz **Příloha 3**)

4) Turnov a Jičín se nachází mimo CHKO Český ráj, ale zároveň jsou jeho součástí. Napadá tě, proč to tak je? Vysvětli to!

8) VYBARVI OBRÁZEK

Osmý úkol je věnovaný tvůrčím dovednostem. Součástí lapbooku je obrázek, na který autorka narazila v Liberci v infocentru (pohlednice Liberce), a napadlo ji, že by mohl být ideálním ústředním prvkem. Plánem není zveřejňovat obrázek, který nevytvořila autorka lapbooku, ale upozornění na fakt, že se v něm nacházejí i obrázky a fotografie, které vytvořil někdo jiný. Učitel by měl dát žákovi možnost využívat materiály jiných lidí, pokud nemá dostatek času na vlastní tvorbu. Žák by měl být předem upozorněn, že na některé fotografie se vztahují autorská práva a případně mu ukázat, jak je možné jednoduchým způsobem autora textu či fotografie citovat. Zároveň je důležité přemýšlet, jaký zdroj pro získání informací žák volí, zda text pročítá nebo bezhlavě stahuje první článek a první obrázek na téma Libereckého kraje.

ÚKOL: Uprostřed lapbooku se nachází obrázek Liberce. Vybarvi tento obrázek nebo vytvoř svůj vlastní, který si budou moci vybarvit jiní žáci.

9) PEXESO (viz **Příloha 2**)

Pod obrázkem Liberce se nachází obálka s pexesem. Pexeso obsahuje 7 párů kartiček. Na každé kartičce je mapa Libereckého kraje a okolí, která se věnuje nějakému okruhu (vodstvo, doprava, ...). Aby pexeso mělo více než jedno využití, tak vždy na jedné z páru chybí nějaké informace, pro využití pexesa jako učebních karet. Žák si vezme kupičku s kartičkami, kde něco chybí a snaží se údaje vymyslet. Je možné pracovat i ve dvojici, kdy se žáci zkouší navzájem. Součástí obálky je i šablona. Záleží na učiteli, zda šablonu pro žáky připraví nebo je nechá, aby si jí vytvořili sami.

ÚKOL:

V obálce se nachází 7 párů kartiček s mapou. Podívej se na „pravidla“, která najdeš pod obálkou s pexesem a trénuj svou paměť.

10) PEXESO

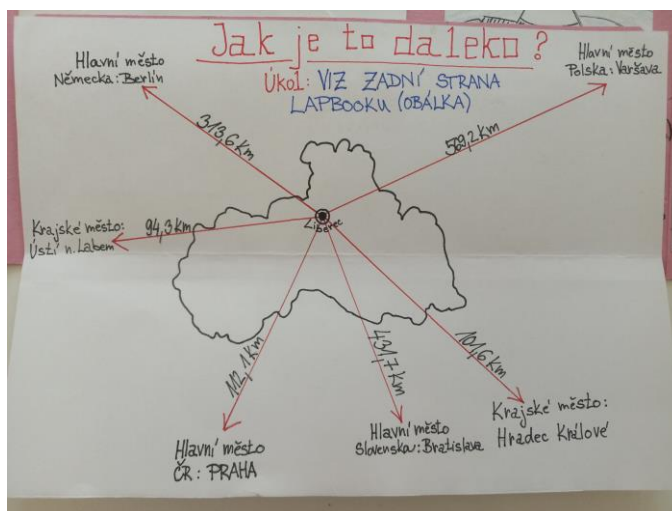
V obálce PEXESO najdeš šablonu Libereckého kraje. Šablonu obkresli a vytvoř si svou vlastní mapu. Dej si záležet! Pokud se ti povede a bude originální, můžeme ji poté přidat do obálky.

11) JAK JE TO DALEKO? → práce s portálem <https://mapy.cz/>

Poslední úkol je vytvořený na procvičení práce s digitální mapou na portále mapy.cz. Žáci touto aktivitou procvičí znalosti, které je možné využít v praxi při každé cestě autem na území České republiky i v zahraničí.

ÚKOL:

Na mapě v lapbooku jsou zobrazeny nejkratší možné cesty autem.

Obr. 11 - Aktivita „Jak je to daleko?“ (vlastní 2020)

Zjistí: a) Jak se změní vzdálenosti,

když se vyhneme placeným úsekům?

b) Kolik času nám jednotlivé úseky zaberou, když pojedeme bez přestávek.

c) Můžeš potvrdit tvrzení, že čím kratší vzdálenost, tím rychleji jsi v cíli?

d) Kdy je lepší si koupit dálniční známku a kdy je to pro řidiče auta zbytečné?

MYŠLENKOVÉ MAPY V HODINÁCH ZEMĚPISU

Myšlenková mapa je vizuálním nástrojem pro celistvé myšlení. Je vyjádřením paprskovitého myšlení, které nám napomáhá podporovat všechny funkce mozku – především paměť, učení, kreativitu a veškeré přemýšlení (Buzan 2012, s. 42).

S myšlenkovými mapami učitelé pracují poměrně často. V hodinách občanské výchovy je můžeme potkat možná častěji než v ostatních předmětech. Někdo tuto techniku nazývá *pojmové mapy*, jiní ji nazývají nesprávně brainstorming (metoda, založená na diskusi nad zadaným tématem). Myšlenkové mapování však není pouze o vybavování si, evokaci či nalézání společného. Každý žák by měl rozhodně tvořit sám, protože žádná myšlenková mapa nikdy nebude stejná. Známý autor Tony Buzan píše (Buzan 2012, s. 42), že každá myšlenková mapa je vnějším zrcadlem každého z nás, které odráží to, co je v naší hlavě. Tvorbou žáci nezjišťují pouze to, co již vědí, ale zároveň díky tomu přemýšlejí v souvislostech, což podporuje proces učení. Můžeme jí používat na začátku nové látky, na začátku vyučovací hodiny nebo jako formu opakování, abychom věděli, co si žáci z hodiny odnášejí. Využít se dá kdykoliv, kdekoliv a s kýmkoliv. Není to nic náročného, stačí, když učitel pochopí princip tvorby mapy a předá ho svým žákům. Protože jenom v případě, že mapa bude splňovat všechna kritéria, zvládne jí také plně ohodnotit.

Tvorba myšlenkové mapy

Naše myšlenky mají nejčastěji podobu obrazů a jejich asociací. Nemyslíme tedy pouze ve slovech, ale v obrazech. Zkuste si říct jakékoliv slovo, se kterým každý den přicházíte do styku. Třeba okno. V ten moment se vám vybaví vaše představa okna. „Vaše“ okno má nějaký tvar, nějakou barvu a jistě přichází s asociacemi, protože oken je na světě opravdu mnoho. Vidíte okna dřevěná, plastová, čtvercová, krásně malovaná. Představili jsme si jediné slovo a máme velkou spoustu souvislostí (Buzan 2012, s. 51-53).

Z tohoto důvodu je potřeba do myšlenkových map zařadit obrázky. A nikdo se nemusí bát pocitu, že neumí kreslit, protože je dokázáno, že kdokoliv s normálním mozkiem se zvládne naučit kreslit na úrovni umělecké školy (Buzan 2012, s. 54).

Techniky a postupy podle T. Buzana

Základem myšlenkové mapy je centrální obrázek. Jak jste se mohli dočíst o pár řádků výše, obrázek spouští řadu asociací a toho my přeci chceme dosáhnout. Pokud z nějakého důvodu musí být ve středu mapy slovo, je možné ho vybarvit, použít pěkné písmo či přidat perspektivu. Přidáním perspektivy umožníte slovům „vystoupit“ a cokoliv vystupuje, to se také lépe pamatuje (Buzan 2012, s. 65). Důrazem na centrální obrázek automaticky zaměřujeme pozornost oka či mozku (Buzan 2012, s. 64). Pro centrální obrázek *použijte tři a více barev*.

Co je důležité při tvorbě myšlenkové mapy (Buzan 2012):

- *Zvýrazňování* – tím, že si něco zvýrazníme, propojujeme pravou a levou hemisféru. Je to tedy jednou z nejlepších technik, jak klást na něco důraz.
- *Pracujte s pohybem* – střídejte velikosti textu, čar i obrázků. I rozměrem můžete zdůraznit důležitost položek. Dáte tak slovům určitou hierarchii.
- *Správně rozmístěte větve* – pokud správně promyslíte odstupy mezi jednotlivými prvky, zvýšíte tím přehlednost.
- *Používejte přiměřené mezery.*
- *Asociace* – síla asociací pomůže vašemu mozku pochopit hloubku jakéhokoliv tématu.
- *Používejte šipky* – uvnitř i vně jednotlivých větví.
- *Pracujte s barvami* – pro vaši mysl jsou barvy užitečnou pomůckou. Pomohou vám třídit, organizovat, zvýrazňovat, uspořádat, odlišovat kategorie i učit se. Výsledek vám umožní rychlejší přístup k informacím, lépe si je zapamatujete a přijmete s větším množstvím nápadů. A co je nejdůležitější, je to větší zábava.
- *Používejte kódy* – mohou mít podobu hvězdiček, křížků, koleček, trojúhelníků nebo lze použít něco jiného. Díky kódům jednoduše spojíte dva či více prvků jakkoliv vzdálených. Nebo si můžete ušetřit čas tím, že budete používat nějaký kód pro skupinu věcí, lidí či procesy, které často zmiňujete.
- *Srozumitelnost* - držte proud asociací.
- *Používejte jen jedno klíčové slovo na jednu větev* – každé slovo má miliardy asociací, jen tím, že napíšete jen jedno, můžete svobodně hledat nová a nová spojení.
- *Pište tiskacím písmem* – psaní tiskacím písmem může vzít více času, ale snadněji si to budeme moci „vyfotografovat“ do vaší mysli. Navíc použitím malých a velkých písmen lze naznačit důležitost jednotlivých slov.
- *Dělejte linky stejně dlouhé jako slova* – ušetříte více místa.
- *Spojujte čáry* – spojením dvou slov si mozek spojí dvě myšlenky. Nemusíte používat pouze čáry. Ty lze proměnit v šipky, křivky, smyčky, kruhy, ovály i jakýkoliv jiný tvar.
- *Linky blízko středu mají být silné a přírodně tvarované* – pokud to tak uděláte, dáváte mozku jasný důkaz, že linky blízko středu jsou důležitější než jiné. Pokud zjistíte, že některé nápady dále od středu převažují nad jinými, i ty lze takto jednoduše zdůraznit.
- *Tvořte tvary z větví své mapy* – uspořádáte si informace, které se budou dobře pamatovat.
- *Tvořte tak jednoduché mapy, jak jen to jde.*

- *Papír si před sebe vždy pokládejte na šířku* – dostáváte tím více svobody a prostoru pro kreslení.
- *Pišťte tak vodorovně jak jen to jde* – zkuste nepřekročit úhel 45°.

VYUŽITÍ MYŠLENKOVÝCH MAP VE VÝUCE

Jak se dají myšlenkové mapy využít v hodině zeměpisu, si ukážeme na tématu Libereckého kraje. Myšlenkovou mapu můžeme použít před začátkem vyučování. S mapou lze pracovat po celou dobu probíraného tématu a někdo jí může využívat jako formu testu. Nebude chybět ani reflexe. Představíme si, jak je mapu možné ohodnotit, abychom žáky mohli za práci klasifikovat.

Vytvořit kvalitní myšlenkovou mapu není pro začátečníky jednoduché, ale časem dochází k pokroku. Je důležité u žáků vždy začínat s něčím jednodušším. Pro potřebu myšlenkových map ve výuce jsou techniky pro tvorbu map autorkou poněkud zjednodušené.

Co lze hodnotit a za co udělit známku

V první řadě hodnotíme, na kolik procent žák splnil zadání. Myšlenková mapa lze ohodnotit i body, kdy každý bod může, ale nemusí mít stejnou hodnotu. Výsledkem hodnocení nemusí být pouze známka, hodnotit lze také formativně, například slovně.

Rozhodně musíme počítat s tím, že někteří žáci jsou poctivější a s mapou si dají více práce. Pokud však stanovíme jasná pravidla, můžou být výbornou známkou hodnoceni i ti, kteří zatím nemají rozvinuté umělecké vlohy. Můžeme je uklidnit tím, že vše lze pílí zlepšit a vše vždy záleží jen na nich.

METODIKA – pro učitele

Název: MYŠLENKOVÁ MAPA

Anotace: Myšlenková mapa je vizuálním nástrojem pro celistvé myšlení. Napomáhá podporovat všechny funkce mozku – především paměť, učení, kreativitu a veškeré přemýšlení. Je ideální formou pro vybavení si získaných informací. Pomůže nám zjistit, co o daném tématu žák ví, proto tuto metodu můžeme použít kdykoliv během probíraného učiva. Na začátku tématu může učitel předat informaci o tom, co již žák ví a na čem může stavět. Na konci tématu získá pedagog díky myšlenkové mapě přehled o tom, co se žák naučil a co je potřeba případně doučit. Tato informace slouží i pro žáka. Dále je možné ji využít jako přehled učiva k přípravě na test či zkoušení. Možné je i použití myšlenkové mapy místo písemného testu.

RVP a mezipředmětové vztahy: očekávané výstupy

Žák

Z-9-1-04 vytváří a využívá osobní myšlenkové (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu

Cíl hodiny:

- žák vytváří myšlenkovou mapu
- žák vyhledá potřebné informace a zanesle je do myšlenkové mapy
- žák využívá informace získané v hodinách zeměpisu
- žák načrtne obrázky související s Libereckým krajem

Mezipředmětové vztahy: lze použít pro jakékoliv téma, tedy i pro mnoho předmětů

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, pracovní

Klíčová slova: kraj, Česká republika, orientace v mapě, Liberecký kraj, Liberec, myšlenková mapa

Doporučená třída: určeno pro žáky 2. stupně ZŠ

Délka: dle možností

Zdroje:

URBÁŠKOVÁ, Stanislava, ed. Česká republika: sešitový atlas pro základní školy a víceletá gymnázia. 2. vyd. Praha: Kartografie Praha, 2008. Školní zeměpisné atlasy. ISBN 978-80-7393-041-7.

KOŠKOVÁ, Irena, Lucie PATZELTOVÁ a Josef RANČÁK. Atlas životního prostředí v Libereckém kraji. Liberec

Hodnocení myšlenkové mapy

Pokud si nevíte rady, jak myšlenkovou mapu hodnotit a na základě jakých kritérií udělovat známku, je možné využít tuto tabulku.

	Splnil bez výhrad	Splnil s výhradami	Nesplnil	Počet bodů
1)	5 a více barev - 5 b. + 1 b. za každou další barvu (max. 10 b.)	3, 4 barvy - 3 b.	Méně než 3 barvy – 0 b.	
2)	Použití tiskacích písmen – 3 b. Je patrné rozdělení dle důležitosti - 2 b.	Použití tiskacího písma z více než 50% - 2 b. Rozdělení dle důležitosti bez přemýšlení – 0 b.	Použito psací písmo – 0 b. Vše psané malým tiskacím písmem – 0 b.	
3)	Klíčový pojem je obrázek (10b.) nebo napsaný pěkným písmem (8 b.)	Klíčový pojem není dostatečně zvýrazněný – není ústředním prvkem mapy - 3 b.	Chybí klíčový pojem nebo je odbytý (žádné barvy, perspektiva ani zvýraznění) – 0 b.	
4)	Od středu vede více jak 5 větví, které jsou rovnoměrně vzdálené (5 b.)	Od středu vede méně jak 5 větví, ale více jak 3 větve nebo jsou nerovnoměrně uspořádány (3 b.)	Od středu vedou méně než 3 větve a zároveň nejsou „rozloženy“ na všechny strany. (0 b.)	
5)	Každá větev obsahuje jedno slovo, zároveň je poměrně stejně dlouhé jako větve, na které leží (10 b.)	Některá z větví obsahuje více slov a tím brání dalším asociacím (3 b.)	Na většině větví je více slov než jedno. (0 b.)	
6)	V m. mapě jsou patrné souvislosti (pojmy ze dvou či více větví spolu souvisí a tento vztah je zřetelně zaznamenaný – barvou, kódem, znakem). (10 b.)	V myšlenkové mapě spolu pojmy souvisí, nejsou však správně zvýrazněny. (5 b.)	Souvislosti mezi pojmy zcela chybí. (0 b.)	
7)	V MM je použito více jak 5 obrázků – 10 b.	V MM je použito 5 a méně obrázků nebo jsou z velké části odbyté – 5 b.	Obrázky jsou odbyté nebo zcela chybí – 0 b.	
8)	Byla vytvořena myšlenková mapa – 20 b.	Vytvořeno se zpožděním bez omluvitelných důvodů (5 bodů), s omluvitelnými důvody 10 b.	Myšlenková mapa nebyla vytvořena – 0 b.	
9)	Odevzdáno – 20 b.	Odevzdáno se zpožděním, ale s omluvitelnými důvody - 10 b.	Neodevzdáno nebo odevzdáno bez omluvitelných důvodů – 0 b.	

Tab. 1 – Bodování myšlenkové mapy (vlastní podle Buzan 2012)

Pracovní list – žák

Název: MYŠLENKOVÁ MAPA LIBERECKÉHO KRAJE

Pomůcky: nelinkovaný papír A4 nebo větší
pastelky, zvýrazňovače, tužky
popř. nůžky, guma, lepidlo, lepicí páska

Co je tvým úkolem?

Drž se zadání a vytvoř myšlenkovou mapu Libereckého kraje. Piš cokoliv, co tě k tématu napadne.

Zadání myšlenkové mapy (vlastní zpracování podle Buzan 2012):

- 1) Použij nelinkovaný papír, na který budeš psát, kreslit NA ŠÍŘKU.
- 2) Připrav si psací pomůcky – pastelky, zvýrazňovače, tužky a použij je.
- 3) Použij TISKACÍ písmena (odlišením malých a velkých písmen ukážeš důležitost slov).
- 4) Doprostřed papíru napiš (nebo LÉPE - nakresli) klíčový pojem.
- 5) Od středu ved' několik větví, vždy se snaž o PŘEHLEDNOST.
- 6) Na každé větvi bude VŽDY pouze JEDNO slovo, které je stejně dlouhé jako větev (šetři místem).
- 7) *Spoj* větve mezi sebou, hledej *souvislosti* mezi jednotlivými větvemi (souvislosti můžeš zvýraznit barvou, či nějakým znakem).
- 8) Použij, nakresli obrázky k vyjádření svých myšlenek.
- 9) Vytvoř myšlenkovou mapu.
- 10) Odevzdej myšlenkovou mapu, ze které máš radost.

MENTÁLNÍ MAPOVÁNÍ

Geografický přístup si od 60. let 20. století pod pojmem mentální (někdy též myšlenkovou) mapou představuje grafické (kartografické nebo schematické) vyjádření individuálních představ člověka o sdíleném geografickém prostoru, nejčastěji o jeho kvalitě nebo uspořádání prostorových vztahů (Herink 2014). Je v ní tedy obsažen osobní pohled každého jedince, jeho pocity, přání a vnímání světa. Koncept mentálních map se měnil v čase a bude ve zkratce představen na následujících několika stranách.

Vývoj konceptu mentální mapy v průběhu 20. století (Sedláková 2020)

Kořeny mentální mapy jsou nejčastěji spojovány s knihou z počátku 20. století „Malá kniha o velké paměti“ ruského neurologa Alexandra Luria. Popisuje zde člověka pamatujícího si cestu z práce domů pouze podle vůní.

K samotnému zrodu mentální mapy došlo až ve 30. letech 20. století na poli behaviorální psychologie. Tento vývoj je spojen se jménem amerického psychologa Edwarda Chace Tolmana. Ten se zabýval výzkumem pohybu krysy v bludišti a došel k závěru, že krysa je při libovolném pohybu bludištěm schopná zvnitřnit si jeho celkový obraz. Díky tomu je v případě zahrazení naučené cesty za potravou schopná nalézt velmi rychle cestu náhradní. Toto zjištění ho přivedlo k přesvědčení, že prostorové učení je daleko spíše něco na způsob učení konfiguraci prostředí než omezeného počtu konkrétních cest. Toto konfigurační učení prostředí tak jako první nazývá mentální mapou.

Do geografických věd přenesl mentální mapy americký urbanista Kevin Lynch díky knize *Obraz města (The Image of the City)* vydané v roce 1960. Při svém výzkumu došel ke zjištění, že určitým místům ve městě není rozumět. Jsou místa, která si lidé jen těžko vybavují nebo si je nevybaví vůbec. Z toho důvodu je pro člověka náročné se v této oblasti orientovat. To bývá způsobeno absencí výrazných prvků, pomocí nichž může člověk měřit vzdálenost mezi prvky. Na druhou stranu se na každém místě nachází místa, která se jednoduše vrývají do paměti a bývají ideálním orientačním bodem při pohybu v prostoru. Tyto objekty rozdělil Kevin Lynch do pěti kategorií.

V roce 1974 vydává knihu s příznačným názvem „Mentální mapy“ britský geograf Peter Gould. Ten nabízí zcela odlišný způsob práce s mentální mapou. Předpokládá, že každý člověk má nějaké povědomí o vybraném území a to se odráží v jedincových zcela individuálních preferencích: kam by chtěl jet na dovolenou, kde by chtěl studovat, pracovat, bydlet či žít. Peter Gould vytvořil národní preferenční povrchy pro Velkou Británii, USA a Kanadu. Preferovaná místa jsou vždy velmi ovlivněna aktuálním místem bydliště. Značné množství lidí je spokojeno

v místě svého bydliště a neuvažuje o variantě stěhování, další nezanedbatelná část uvažuje o stěhování pouze v rámci nejbližšího okolí. V případě zjištění preferencí například studentů jedné třídy není tento efekt nikterak problematický a může být velmi zajímavé, jak silnou vazbu na místo školy studenti mají. V případě preferenčních povrchů určitého většího území, například celé země je pak nutné naopak tento efekt odstranit. Dosahuje se toho velkým množstvím výzkumných lokalit po celé zemi. V případě České republiky vznikl takový preferenční povrch bydliště pouze v roce 1990 na základě výzkumu s 880 studenty středních škol z vybraných osmi okresních měst – Beroun, Pelhřimov, Rychnov nad Kněžnou, Znojmo, Brno, Kroměříž, Karviná a Bruntál. Vedle pozitivně orientovaných otázek po ideálním místě bydliště, pracoviště, studia, vysněných prázdnin či dovolené je možné využívat mentálních map taktéž k identifikaci míst spojených s negativními pocity. Nabízí se otázky: kde byste nikdy nechtěli bydlet, kam byste nikdy nejeli na dovolenou, kam se bojíte chodit sami, kde se necítíte příjemně, kde to nemáte rádi atd. Pro tento typ mentálních map je užíván termín mentální mapy „Gouldovského typu“ (Sedláková 2020).

Jako posledního v řadě významných autorů zabývajících se v průběhu 20. století o mentální mapy uvedme ještě amerického geografa narozeného v Austrálii Reginalda Golledge. Golledge se zabývá otázkou, zda existuje mezi jednotlivými prvky mentální mapy některé prvky, důležitější než jiné. V roce 1978 publikuje svou teorii kotevních bodů. Kotevní bod představuje místo, které často, většinou pravidelně jedinec navštěvuje, je mu důvěrně známé. Pro většinu lidí jsou takovými kotevními body místo bydliště, místo zaměstnání, školy, pravidelných nákupů, pravidelných volnočasových aktivit (plavecký bazén, kino, divadlo, nádraží). Taková místa mají v našich mentálních mapách výsadní postavení. Jsou to jakési referenční body, ke kterým vztahujeme (kotvíme) velké množství prostorových informací. Člověk tak od těchto míst vždy začíná. Když se přestěhujeme do nového prostředí, bude naše mentální mapa nejdříve obsahovat pouze pár těchto kotevních bodů (bydliště, obchod, školu). Postupně se začne rozšiřovat známý (percepční) prostor v okolí těchto míst, budou přibývat nové kotevní body, až se některé prostory mezi jednotlivými kotevními body propojí a naše mentální mapa se začne zvětšovat.

Výzkum Levina Lynche

Mentální obraz města lze definovat jako představy, které si lidé vytvářejí o městském prostředí, v němž žijí nebo které navštíví. Protože mentální obraz je nehmatatelný, Lynch hledal způsob, jak ho zpředmětnit. Vyvinul proto novátorskou metodu popisu vizuální formy města, kterou založil na zcela objektivních, i pro laika lehce pochopitelných kritériích (Popelová 2012).

Lynch prováděl své výzkumy na třech amerických městech – Bostonu, New Jersey a Los Angeles. Na začátku každého rozhovoru nechával dotazované nakreslit rychlý náčrtek jejich

města. Při té příležitosti podával informačně co možná nejchudší zadání úkolu s tím, že nebylo jeho cílem získat vzájemně porovnatelné mapky, ale spíše naopak co nejrůznější varianty vyjádření prostorové znalosti daného města (Sedláková 2020).

Objekty, které byly v náčrtcích zaznamenány nejčastěji, rozdělil do 5 obecných kategorií:

- Cesty (paths) - ty prvky, po kterých se jedinci obvykle, příležitostně nebo jen potenciálně pohybují. Patří mezi ně cesty, cestičky, pěšiny, ulice, chodníky, silnice, kanály, železnice atd.
- Okraje/hranice (edges) - taktéž liniové prvky, které ale nejsou jedinci přímo využívány, ale naopak brání příčnému pohybu, popřípadě představují nějakou mentální hranici (například strachu). Často jsou jimi ploty, zídky, břehy, železniční náspy, dálnice, řeky, protihlukové zdi, hranice zástavby, ale mohou tuto funkci plnit i některé ulice.
- Oblasti (areas) - plošné prvky, které mají jednotný charakter. Mohou to být oblasti určitého využití území, určitého typu zástavby, určité hustoty vybrané charakteristiky, nebo oblasti vyvolávající nějaký pocit.
- Uzly (nodes) - významná místa, do kterých lze vstupovat – tedy křižovatky, zastávky veřejné dopravy, obchodní domy, místa střetávání atd.
- Významné prvky (landmarks) - snadno rozlišitelné a zapamatovatelné objekty, které jsou v rámci svého okolního prostředí unikátní a do kterých jedinec přímo nevstupuje. Mohou to být určité dominanty na obzoru, průhledy, významné budovy, hodiny, stromy, sochy, reklamy, nápisy, loga atd. (Sedláková 2020)

Lynch podal i návody, jak při plánování měst s jednotlivými prvky zacházet, aby byl výsledek uspokojivý. Považoval za důležité i to, jaký zážitek mají uživatelé z pohybu v prostoru, jak vnímají plynutí času, zabýval se i počitky hmatovými a čichovými (Popelová 2014).

Mapy, které umožňují hledat v mapě známé prostředí, prostředí využívané, hlavní kotevní a orientační body jedince nebo naopak potlačené prvky a celá území a využívají rozdělení do výše uvedených kategorií, se nazývají mapami „Lynchovského typu“ (Sedláková 2020).

METODIKA - pro učitele

Název: MENTÁLNÍ MAPA – CESTOU NECESTOU

Anotace: Tato aktivita slouží k topografickému zobrazení prostoru. Žáci mají za úkol na list papíru A4 nebo větší načrtnout mentální mapu cesty z místa bydliště do školy. Vše by měli zakreslovat z paměti. Náčrt může být jednobarevný (černobílý) i vybarvený.

Průběh aktivity: Žákům jsou rozdané papíry a je jim vysvětleno, co mají dělat. Před začátkem je možné, aby si žáci zavřeli oči a cestu si představili, poté mohou začít kreslit. Následně přichází na řadu vyhodnocení. Žáci utvoří dvojice a mentální mapy si porovnají. Pro porovnání jsou žákům rozdané pracovní listy s otázkami, které je mají navést k vhodné interpretaci mapy. Na práci ve dvojici mají žáci deset minut, poté žáci vytvoří kruh spolu s učitelem a některé otázky proberou společně. Důraz by měl být kladen především na společné prvky. Pokud se mentální mapy příliš liší, můžeme hledat důvod tohoto nesouladu, což může být také zajímavé.

RVP a mezipředmětové vztahy: očekávané výstupy

Žák

Z-9-1-04 vytváří a využívá osobní myšlenkové (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu

Cíle hodiny:

- žák vytvoří mentální mapu na základě svým pocitů a zkušeností
- žák dokáže interpretovat své vytvořené dílo před ostatními

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, výtvarná výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, pracovní

Doporučená třída: určeno pro žáky 8. a 9. třídy ZŠ a pro žáky SŠ

Délka: 20 minut na náčrt 25 minut vyhodnocení

Zdroje:

SEDLÁKOVÁ, Mária. Manuál tvorby mentální mapy Lynchovského typu [online]. 2020 [cit. 2020 05-11]. Dostupné z: http://geoinovace.data.quonia.cz/materialy/Z3090_Humanni_geografie_MU/Manual_tvorby_mentalni_mapy.pdf

HERINK, Josef, Daniela RŮŽIČKOVÁ a Jakub HOLEC. Myšlenkové (mentální) mapy [online]. 2014 [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/18611/MYSLENKOVE-MENTALNI-MAPY.html/>

Pracovní list – žák

Název: MENTÁLNÍ MAPA - CESTOU NECESTOU

Zadání: Načrtni mentální mapu cesty z místa svého bydliště do školy. Mentální mapa je mapa, která obsahuje pro tebe důležitá místa, která každý den při cestě potkáváš. Zamysli se. Co by na mapě rozhodně nemělo chybět?

Pomůcky: nelinkovaný papír A4 nebo větší
pastelky, zvýrazňovače, tužky

Co je tvým úkolem?

Utvoř dvojici a za pomoci návodných otázek si povídejte o vašem náčrtu.

- Jak velké území jste zakreslili?
- Z jakého důvodu jste vybrali právě toto území?
- Vybavíte si území, které jste na své mapě nezakreslili?
- Z jakého důvodu jste tato území nezakreslili?
- Vyčnívají ve vaší mapě vizuálně některé prvky nad ostatní? Pokud ano, které?
- Dokážete odpovědět, z jakého důvodu jste je zakreslili výrazněji?
- Jakou pozici zaujímá ve vaší mapě místo bydliště?
- Jakou pozici zaujímá ve vaší mapě místo školy?
- Převládají ve vaší mapě nějaké barvy?
- Co tyto barvy vyjadřují (označují)?
- Převládají ve vaší mapě bodové, liniové nebo plošné objekty (útvary)?
- Dokážete ve své mentální mapě identifikovat nějaké hranice nebo bariéry?
- Co pro vás tyto hranice (bariéry) znamenají?

(Osman 2010 in Herink 2014)

METODIKA - pro učitele

Název: BUĎ KARTOGRAFEM

Anotace: V této aktivitě se žák stává kartografem, tedy tím, kdo vytváří mapy. Za pomoci map v Atlasu životního prostředí v Libereckém kraji žák obkreslí permanentním fixem mapu v měřítku 1: 500 000. Tuto mapu následně doplní o objekty a jevy v krajinné sféře pomocí fixů na bílé tabule, které lze poté smazat. Může být vytvořeno současně i více map, které je možné přes sebe překrývat. Žák si tím získá představu o souvislostech prvků v krajině svým vlastním přičiněním. Mapa je i volně vloženou přílohou této práce.

Učitel zde může mít úlohu průvodce, kdy žáky provede touto aktivitou s tím, že jim určí, které téma by měli zakreslit a poté nechá žáky volně pracovat nebo je pouhým pozorovatel, který pouze předá pracovní listy a vlastní iniciativu nechá na žákovi. Jistě bude překvapený, jaká kartografická díla je možné vytvořit.

Doporučení: Atlas životního prostředí v Libereckém kraji je stále možné pro školu získat zdarma po vyplnění formuláře na této stránce: atlas.kraj-lbc.cz/home. Byla by škoda toho nevyužít.

Využití: Při probírání nové látky místo slepých map. Oproti slepé mapě je tato mapa jednodušší, protože spočívá v obkreslování jevů a objektů, nikoliv v jeho zakreslování podle předlohy. Dalším výhodou je možné překrývání map, které může být přípravou před tvorbou map digitálních, kdy je možné na sebe vkládat jednotlivé vrstvy. Zpočátku může být žákovi určeno, jakou mapu má zakreslit podle probíraného tématu, později můžeme žáka nechat, aby sám určil, jaké objekty a jevy lze zakreslovat společně a které nikoliv. Následně můžeme dát žákovi volnost, aby mohly vzniknout mapy, které nemusí souviset s údaji z Atlasu nebo jsou doplněny o nové objekty a jevy z jiných zdrojů. Žák se tím učí přiměřeně hodnotit geografické informace.

Tyto mapy jsou také ideální formou pro domácí přípravu žáků, neboť je možné zakreslovat místa v prostoru bez zbytečného vyhazování nepovedených map.

Čas: 45 minut

Pomůcky: Průhledná popisovací podložka, fixy na bílé tabule (6 barev), permanentní popisovač, Atlas životního prostředí v Libereckém kraji

Vzdělávací cíle dle RVP:**žák**

Z-9-1-01 organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů

Z-9-1-02 používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii

Z-9-1-03 přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajinné sféře, jejich určité pravidelnosti, zákonitosti a odlišnosti, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává hranice (bariéry) mezi podstatnými prostorovými složkami v krajině

Cíle hodiny:

- žák vytváří zjednodušené mapy
- žák přiměřeně interpretuje zakreslené jevy, objekty
- žák rozeznává vzájemnou souvislost a podmíněnost prvků v krajině
- žák si při tvorbě map osvojuje nové znalosti a dovednosti

Zdroj: KOŠKOVÁ, Irena, Lucie PATZELTOVÁ a Josef RANČÁK. Atlas životního prostředí v Libereckém kraji. Liberec

Pracovní list – žák

Název: BUĎ KARTOGRAFEM

Zadání: Při této aktivitě se na chvíli staneš kartografem, tedy tím, kdo vytváří mapy. Nemusíš se ničeho bát, bude to jednoduché. Mapy budeš z počátku pouze obkreslovat. Jevy a objekty, které bude potřeba zakreslit, se včas dozvíš od učitele. Pokud ti učitel neurčí jinak, pracuj podle postupu, který je uvedený v tomto pracovním listě níže.

Pomůcky: Průhledná popisovací podložka, fixy na bílé tabule (6 barev), permanentní popisovač, Atlas životního prostředí v Libereckém kraji

Postup: Tvým úkolem je v Atlasu životního prostředí v Libereckém kraji najít některou z map v měřítku 1: 500 000, kterou obkreslíš permanentním popisovačem, aby nedošlo při manipulaci k rozmazání toho, co jsi zakreslil. Následně si vyber, která z map v tomto měřítku tě nejvíce zaujala a zkus některé informace zakreslit také. Při tvorbě mapy můžeš využít více podkladových map z Atlasu nebo obkreslit více map na průhlednou podložku, které doplníš o jevy a objekty a mapy budeš následně překrývat. Pro následné zakreslování používej barevné fixy na bílé tabule, které je možné smazat.

Co je tvým úkolem?

Tvým úkolem je řídit se podle zadaného postupu nebo instrukcí učitele.

V případě, že již máš jednu či více map hotové, zkus interpretovat to, co vytvořil. Pomůžou ti návodné otázky.

Návodné otázky:

- Jaké informace ti má předat mapa, kterou si vytvořil?
- Které téma obsahovala první mapa, kterou sis vybral? Jaké téma sis vybral jako druhé?
- Jak spolu vybrané jevy souvisí a souvisí spolu vůbec?
- Jsou nějaké prvky či jevy, které si záměrně vynechal? Pokud ano, proč?
- Byla pro tebe tvorba mapy obtížná? Pokud ano, proč?
- Jaké barvy si při tvorbě mapy či map používal?
- Jakou barvu si používal nejčastěji a čím to bylo způsobeno?
- Myslíš si, že si při používání barev postupoval jako správný geograf?
- Převládají na tvé mapě bodové, liniové nebo plošné objekty?

(Některé otázky podle Osman 2010 in Herink 2014)

METODIKA – pro učitele

Název: OPAKOVÁNÍ – NAJDI MĚSTO, URČI KRAJ

Anotace: Tato aktivita slouží k procvičení a zopakování již probrané látky učiva krajů ČR. Žáci si procvičí orientaci v mapě České republiky a práci s doplňujícími informacemi (památky UNESCO). Dále propojí své vědomosti z oblastí dopravy, kultury, vodstva a průmyslu.

RVP a mezipředmětové vztahy: očekávané výstupy

Z-9-6-04 žák lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky

ČJS-5-1-01p, ČJS-5-1-02p žák se orientuje na mapě České republiky

Cíl hodiny:

- žák se orientuje v mapě ČR
- žák si vzpomene na kraje a vhodně je zanese do slepé mapy ČR
- žák se seznámí s významnými městy ČR, které nejsou sídlem kraje

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, pracovní

Klíčová slova: kraj, Česká republika, orientace v mapě

Doporučená třída: 8. a 9. ročník ZŠ

Délka: 30 - 45 minut

Zdroj: URBÁŠKOVÁ, Stanislava, ed. Česká republika: sešitový atlas pro základní školy a víceletá gymnázia. 2. vyd. Praha: Kartografie Praha, 2008. Školní zeměpisné atlasy. ISBN 978-80-7393-041-7.

Pracovní list – učitel

Instrukce: Čtěte indicie, aniž byste prozradil/a název obce či kraje. Po každé odrážce dejte žákovi čas, aby se mohl zorientovat v mapě, když máte pocit, že se tak stalo, pokračujte k další odrážce. Na konci dejte žákovi čas, aby si doplnil informace, které nestihl. Přečtete znovu indicie u čísel, o které bude zájem. Nezapomeňte na konci aktivitu vyhodnotit.

Vyhodnocení a hodnocení:

Žáci si ve dvojici vymění pracovní listy a za pomoci učitele si zkontrolují správné odpovědi.

Učitel čte správné odpovědi, žáci si připisují body.

- Za *správné* určení města získává žák 2 body.
- Za *chybné* určení města získává žák 0 bodů.
- Za *správné* určení kraje a jeho *správné* umístění získává žák 2 body.
- Za *správné* určení kraje, ale *špatné* umístění, získává žák 1 bod.

Žáci s největším počtem bodů získávají výhodu při testu. Jakou výhodu žák získá, záleží na učiteli – např. více času, zlepšení známky, prominutí nějakého cvičení atp. Učitel si stanoví minimální počet bodů pro získání výhody a maximální počet žáků, kteří výhodu získají. V této aktivitě je rozhodující především přesnost vyznačení měst do mapy a určení krajů. Čas zde nehraje příliš velkou roli. Šanci mají i ti, kteří si nechají některou z informací zopakovat.

Tyto informace je potřeba z důvodu motivace sdělit žákovi předem.

Co dělat do konce hodiny?

Kraje lze zkoušet i jinými způsoby, pokud jste aktivitu stihli rychleji, než bylo v plánu, můžete použít některou z těchto možností:

- 1) Vyzvěte nějakého dobrovolníka k tabuli, řekněte mu kraj a on vám z hlavy zkusí vyjmenovat všechny kraje, které se jmenovaným krajem sousedí.
- 2) Pro šikovnější můžete zapojit i sousední státy. Řekněte kraj ČR a oni vám vyjmenují s jakým státem nebo státy má stejné hranice.
- 3) Připravte si rozstříhanou mapu ČR a nechte žáky, aby mapu složily.

Pracovní list – učitel

1) Liberecký kraj – **Jablonec nad Nisou**

- ☼ leží 9 km od krajského města, což umožňuje dopravu tramvají mezi nimi
- ☼ také těmito městy protéká stejná řeka
- ☼ krajské město tu řeku má v názvu obchodního domu
- ☼ město, na které se ptám, jí má v názvu

2) Jihočeský – **Český Krumlov**

- ☼ leží v údolí řeky Vltavy
- ☼ na Jižní Moravě leží město podobného jména (Moravský Krumlov)
- ☼ historické jádro města je památkou uvedenou v listině světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO

3) Zlínský kraj – **Kroměříž**

- ☼ leží na řece Moravě
- ☼ opět je zde památka UNESCO
- ☼ hledáme město, kde je památkou UNESCO květná zahrada a zámek

4) Plzeňský kraj – **Stříbro**

- ☼ název podle vzácného kovu (těžilo se zde)
- ☼ leží na řece Mži
- ☼ leží nedaleko města, které je v Čechách známé díky pivovaru

5) Ústecký kraj – **Děčín**

- ☼ leží na soutoku řek Labe a Ploučnice
- ☼ je nejnižší položené město v Čechách (135 m n. m.)
- ☼ leží 14 km jižně od hranic s Německem

6) Olomoucký kraj – **Jeseník**

- ☼ lázeňské město
- ☼ na území zasahují i CHKO a ptačí oblast Jeseníky
- ☼ leží zhruba 20 km od hranic s Polskem
- ☼ leží v Hrubém Jeseníku, což je dominantním pohořím Slezska
 - (nejvyšší hora? Praděd)

7) Moravskoslezský kraj – **Opava**

- ☼ je statutárním městem
- ☼ leží na řece, která nese stejný název
- ☼ hlavní závod/továrna na výrobu sušenek má podobný název (Opavia)

8+9) Středočeský kraj - **Mělník**

- ☼ na soutoku Labe a Vltavy

- **Mladá Boleslav**

- ⊗ leží na dálnici D10, která vede z Prahy do Turnova
- ⊗ leží na levém toku řeky Jizery
- ⊗ sídlí zde automobilka Škoda Auto

10) Kraj Vysočina – **Žďár nad Sázavou**

- ⊗ leží na řece Sázavě
- ⊗ tuto řeku má v názvu
- ⊗ místní kostel svatého Jana Nepomuckého je památkou UNESCO

11) Královéhradecký kraj – **Jičín**

- ⊗ nazýváno „Městem pohádek“
- ⊗ leží na řece Cidlině
- ⊗ Je zde muzeum a Rumcajsova ševcovna

12) Karlovarský – **Františkovy lázně**

- ⊗ jsou zde lázně
- ⊗ stejně se jmenuje i píseň od skupiny Mandrage

13) Jihomoravský kraj – **Znojmo**

- ⊗ město na levém břehu Dyje
- ⊗ leží jihozápadně od Brna
- ⊗ je proslulé nakládanými okurkami, ve sladkokyselém nálevu

14) Pardubický kraj – **Litomyšl**

- ⊗ je zde památka UNESCO
- ⊗ leží v okrese Svitavy
- ⊗ v názvu se skrývá malý hlodavec (pozn. pro učitele – myš)

15) Hlavní město Praha – **Praha**

- ⊗ leží na řece Vltavě
- ⊗ sídlo prezidenta ČR
- ⊗ hlavní a největší město České republiky

Pracovní list – žák

Název: OPAKOVÁNÍ – NAJDI MĚSTO, URČI KRAJ

Zadání: Poslouchej, dívej se do atlasu a zapiš do mapy název kraje a města, o kterém je řeč. Dokážeš určit všechny názvy měst a krajů správně?

Pomůcky: ČR: sešitový atlas pro ZŠ a víceletá gym. 2. vyd. Praha: Kartografie
Psací potřeby

Pracovní list popř.: slepá mapa krajů České republiky – str. 33 Atlasu ČR

Postup: Připrav si Atlas České republiky na dvojstraně 26, 27 a tento pracovní list se slepou mapou ČR. Učitel ti bude říkat informace, díky nimž máš přijít na název měst. Každé město má své číslo a toto číslo je potřeba zapisovat do mapy také – důležité při kontrole. Číslo ti řekne učitel.

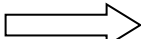
Co je tvým úkolem?

- 1) Pokud víš, o jaké město se jedná nebo se ti podařilo ho v mapě dohledat, zanes město s jeho číslem do slepé mapy a urči název kraje, ve kterém leží (např.: 1. Kladno, Středočeský kraj).
- 2) Pokud nevíš, o jaké město se jedná, ale myslíš si, že název kraje znáš, napiš ho do mapy a číslo města, které nevíš, si zapiš na vyhraněné místo pod slepou mapu.
- 3) Pokud nevíš název města ani kraje, zapiš si číslo města, které nevíš pod slepou mapu na vyhraněné místo, vrátíš/vrátíme se k tomu později.
- 4) Pokud něčemu nerozumíš, neboj se zeptat učitele/učitelky

Příklad: Hádáme město!

- nedaleko Prahy
- je zde známý hokejový klub
- je největším městem tohoto kraje

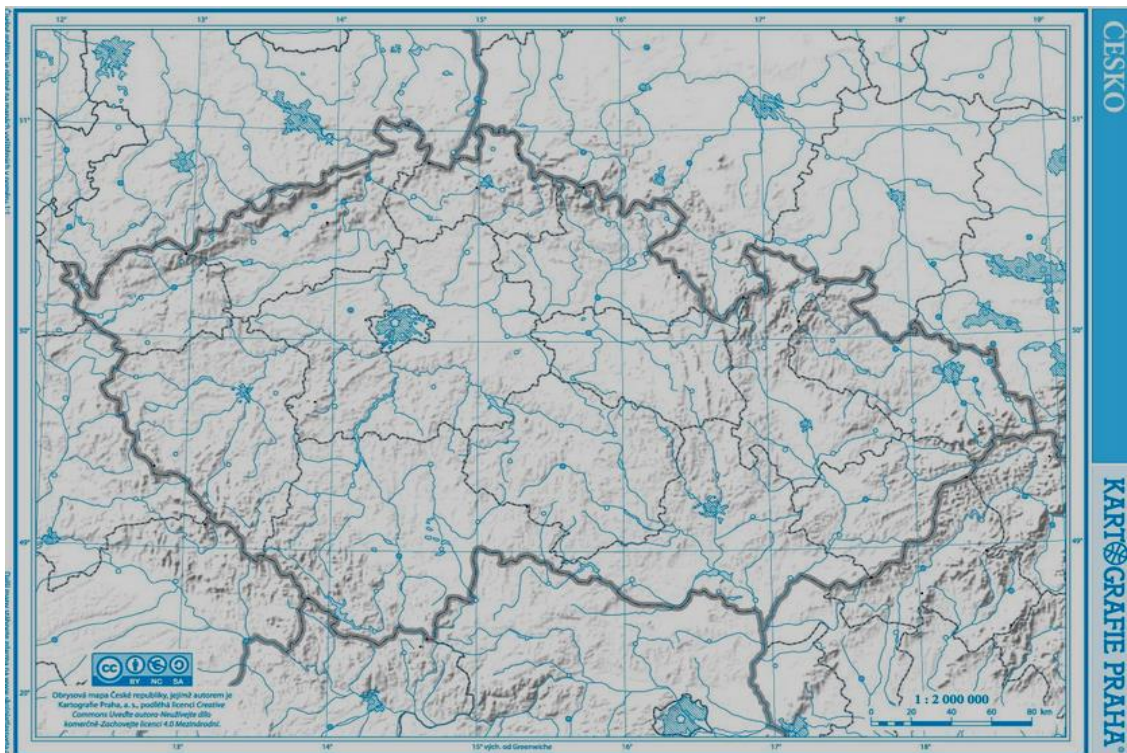
Vím, o jaké město se jedná – v tomto případě o Kladno. Zapišu ho do mapy a uvedu také kraj, ve kterém obec leží.

Zanesení informace do mapy

Obr. 12 - Zanesení informace do mapy (vlastní 2020 na podkladu mapy od Kartografie Praha)

Slepá mapa

Obr. 13 - Slepá mapa (Kartografie Praha 2020)

Nevím, vrátím se k tomu později – napiš číslo města, ke kterému se chceš vrátit

.....
.....

Místo na poznámky:

METODIKA – pro učitele

Název: ŽIVOT U ŘEKY

Anotace: Žáci si po vyplnění úlohy **Život u řeky** rozšíří své znalosti s využitím prvků digitálních map a jiných geodat za použití geomédií. Žáci znají pojmy ústí, pramen, pravý a levý přítok a tyto pojmy umí lokalizovat a charakterizovat. Žáci znají, jaké mimořádné přírodní události se v ČR vyskytují a v případě nouze vědí, na toho se obrátit.

Čas: 45 minut

Vzdělávací cíle dle RVP:

- žák organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat
- žák popíše příčiny mimořádných přírodních událostí v ČR (povodní) a popíše svými slovy, co v případě povodně dělat

Cíle dle RBT vzdělávacích cílů: Žák

- 1. Zapamatovat** - zná pojmy, které se objevují v úloze (vzpomene si na probíranou látku)
- učí se nové pojmy
- 2. Rozumět** - popíše již nakreslenou řeku, vybere z předem určených pojmů
- popíše dle zadání řeku
- 3. Aplikovat** - načrtne obrázek řeky
- 4. Analyzovat** - najde vztah mezi aktivní povodňovou zónou a záplavovým územím
- 5. Hodnotit** - uvede klady a zápory žití v blízkosti řeky
- zdůvodní výhody definování aktivní zóny a záplavových území
- umí posoudit, proč povodně zasahují i domy mimo aktivní zónu
- 6. Tvořit** - navrhne, co dělat, když hrozí povodeň

Mezipředmětové vztahy: přírodopis, informatika

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, pracovní

Pracovní list – žák

Název: ŽIVOT U ŘEKY

Zadání: Po obdržení pracovních listů si zapni počítač a začni pracovat. Na splnění úloh máš jednu vyučovací hodinu. Pokud úkoly nestihneš vypracovat během této hodiny, nezoufej, dostaneš možnost vše dokončit příští hodinu. Pokud to ani tak nestihneš, pracovní listy si odnášíš domů a přineseš je další den svému vyučujícímu vyplněné.

Pomůcky: pracovní listy, počítač, psací potřeby

Postup: Postup je uvedený v pracovním listě, drž se ho.

Co je tvým úkolem?

Tvým úkolem je na příběhu řeky Olešky prozkoumat výhody a nevýhody žití u řeky. Když se s řekou seznámíš a poznáš její okolí, přijdou na řadu náročnější úlohy, které souvisí s životem lidí, kteří žijí v blízkosti řek. Je nutné si uvědomit, že řeka Oleška je pouze příkladem, situace, které budeš řešit, se mohou týkat skoro každé řeky a tudíž i velkého množství lidí.

Dokážeš všechny úkoly vyřešit?

Co dělat, když máš hotovo?

Napadli tě během plnění úlohy nějaké otázky, ale nevíš si rady s odpovědí?

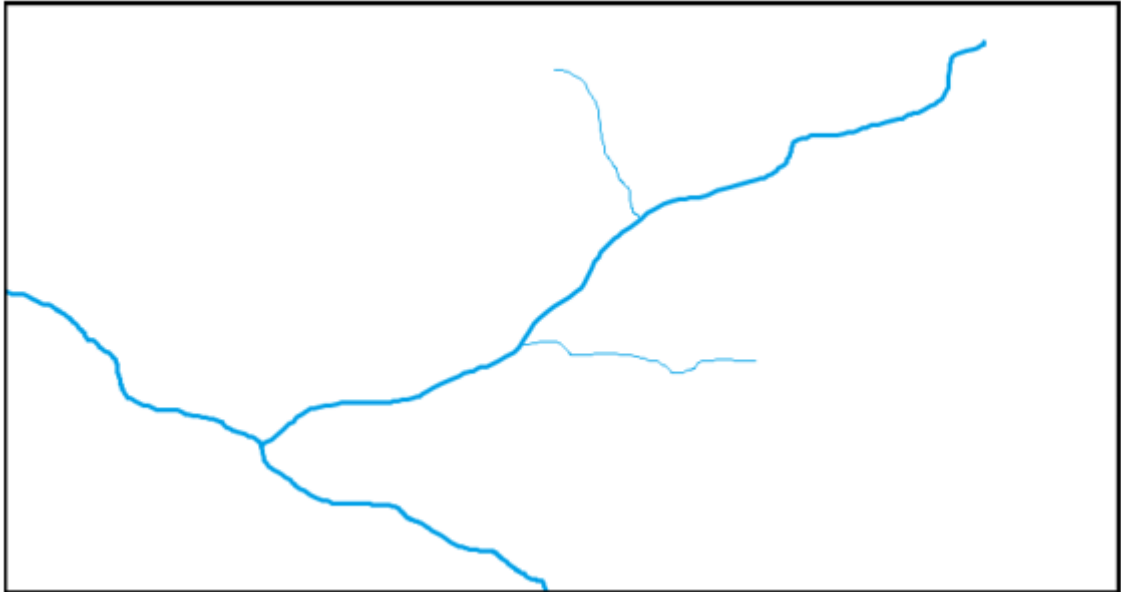
Možná ti pomohou tyto odkazy:

- Tady je odkaz na příběh, se kterým jsme pracovali. Jsou zde informace, které nemusí být na první pohled patrné. V příběhu se nachází **hypertextové odkazy**. Poznáš je podle toho, že slovo, či slova jsou zvýrazněna a podržena. Najdi si, co tě zajímá: arcg.is/0r9Sbe
- Zaujala tě mapa Povodňového portálu Libereckého kraje? Chceš se dozvědět více informací o Libštátu nebo vyhledat obec, ve které bydlíš? Zde je odkaz: bit.ly/2xcdZgJ

Pracovní list - žák

ŽIVOT U ŘEKY

1. POPIŠ ŘEKU - vodní tok (VYZNAČ: pramen, pravý přítok, levý přítok, ústí)

Obr. 14 - Vodní tok řeky (vlastní 2020)

2. Otevřete tento odkaz: mapy.cz/ (Stiskněte tlačítko ctrl - vlevo dole na klávesnici - a klikněte na odkaz)

3. Vyhledejte: **Oleška** (Vodní tok, Česko) → zobrazí se celý vodní tok

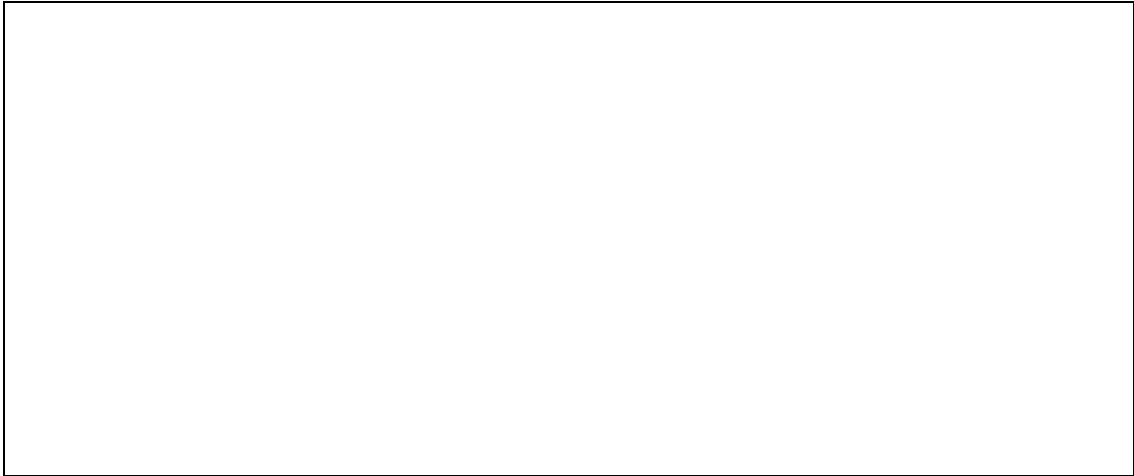
Pomocí této mapy doplň informace:

Obec, kde řeka Oleška pramení -
Obec, kde řeka Oleška ústí do jiné řeky -
Název řeky, do níž Oleška ústí -
Názvy 3 obcí, kterými řeka Oleška protéká -
Název řeky, do které ústí řeka Jizera -

4. **Nakresli zjednodušeně obrázek řeky Olešky** s jejími dvěma přítoky a řekou, do které ústí.

Použij již získané informace, vhodnou barvu a vše popiš (náповědou ti je cvičení č. 1).

Nové informace jsou: pravým přítokem Olešky je Tampelačka, levým přítokem je Popelka.

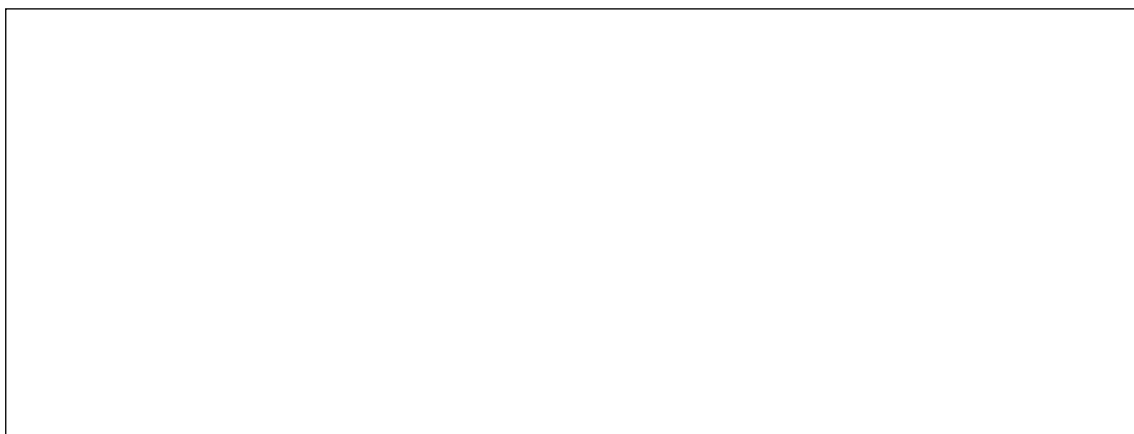

5. Napiš, jaké výhody plynou z definování/určení těchto území/zón: aktivní zóna, záplavové území? Pro získání informace použij tento odkaz: arcg.is/0r9Sbe

Pro pohyb v příběhu použij šipky na klávesnici nebo kolečko myši.

6. Jaký je rozdíl mezi aktivní zónou a záplavovou oblastí? (Odpověď hledej na mapě z Povodňového portálu Libereckého kraje - viz další strana tohoto dokumentu).

Obr. 15, 16 - Záplavové území a aktivní zóna (Povodňový portál Libereckého kraje 2020)

7. Jak je možné, že povodně postihují i domy, které stojí mimo aktivní zónu?

8. Řeka není jenom hrozbou. Napiš výhody a nevýhody, které nám žití u řeky přináší.

Výhody:

Nevýhody:

9. Co bys dělal/a při ohrožení povodní?

VZDĚLÁVACÍ PROJEKT – UČÍME SE ZA ŠKOLOU

Jak již bylo zmíněno, tento vzdělávací projekt vznikl ve druhém ročníku navazujícího studia. Má žákům druhého stupně přiblížit místa neformálního vzdělávání, která se nachází v Liberci. Důvod je prostý. Žáci mohou mít problém se svým volným časem, který ne vždy využijí správně, s ohledem na jejich zdravý vývoj. Tento projekt nemá za cíl zasahovat do života žáků, ale představit jim možnosti, které se v místě jejich bydliště nacházejí. Žáci během jediného dne navštíví 8 míst s různorodými úkoly. Trasa je završena návštěvou vědecko-zábavního centra iQLANDIA, které mnozí nemají jinak možnost navštívit.

Důležité je zmínit, jak vznikl nápad na tento projekt. Autorka na začátku druhého ročníku navazujícího studia absolvovala souvislou praxi, při které se na jednom spolupodílela. Tento projekt se konal v roce 2018, tedy padesát let po vpádu sovětských vojsk na území České republiky. Jedním ze zasažených míst byl i Liberec. Na vzpomínku této doby plné nejistoty a strachu vznikla výletní trasa po Liberci, která událost zábavnou formou připomíná a přibližuje i mladším dětem. Když na vysoké škole bylo potřeba vytvořit nějaký projekt, autorka měla jasno. Inspiruje se nápadem výletní trasy, která je volně k dispozici na stránce skrytepribehy.cz/. Zde si můžete stáhnout aplikaci a zaregistrovat se. A co je lepší, příběhy se nachází po celé České republice a každou chvíli přibývají nové. Každý je doplněn mluveným slovem historické postavy, která vás příběhem provází. Není potřeba mít datové připojení, stačí si doma stáhnout herní instrukce i s mapou a můžete vyrazit. Skvělé je využití některé z tras spolu s výletem, třeba do Prahy nebo do Dvora Králové nad Labem.

Projektový den by měl být zasazen do tematického celku týkajícího se vzdělávání. Například v občanské výchově (v RVP ZV vzdělávací obor *výchova k občanství*) je prostor udělený právě tomuto tématu. Nabízí se tedy spojení tohoto tématu s terénní výukou v zeměpise. Jaké cíle jsou při projektovém dni naplňovány, je sepsané na další straně tohoto dokumentu.

Další výhodou tohoto projektu je opuštění prostoru školy. Žáci se mimo školu často cítí přirozeněji. Učiteli se ukazují v jiném světle a on má možnost lépe je poznat. Při plnění úkolů se učí práci ve dvojici i ve skupině. Některé úkoly je učí trpělivosti, jiné je dovedou k poznání nových informací. Především jim ukazují cestu k možnému trávení volného času v místě jejich bydliště. Ať se jedná o kulturní vyžití v podobě návštěvy muzea či divadla nebo formu zábavy ve volnočasovém středisku či v knihovně.

METODIKA – pro učitele

Název: VZDĚLÁVACÍ PROJEKT – UČÍME SE ZA ŠKOLOU

Anotace: Cílem vzdělávacího projektu je zábavné seznámení žáka s neformálním vzděláváním v Liberci, které je zakončeno ve vědecko-zábavním centru iQLANDIA. Žák na trase vzdálené 4 km postupně plní úkoly, které přímo i nepřímo souvisí s místy, kde je možné se nějakým způsobem vzdělávat nebo využít svůj volný čas.

Cíle dle RVP: Žák

Aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny.

- **Minimální:** zapamatuje si pravidla pro pohyb v terénu a vytyčenou trasu, rozumí smyslu neformálního vzdělávání a zná instituce, kolem kterých se pohybuje
- **Optimální:** pracuje s nabídkou těchto institucí a analyzuje ji a využívá je ke svému dalšímu vzdělávání
- **Excelentní:** tvoří vlastní návrhy témat a oborů, ve kterých by se chtěl dále vzdělávat

Charakterizuje přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu

- **Minimální:** zapamatuje si vybrané přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu
- **Optimální:** analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům
- **Excelentní:** analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům, kriticky hodnotí na jaké úrovni je místní region (region bydliště, školy) oproti jiným regionům

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, matematika, český jazyk, tělesná výchova, dějepis

Klíčové kompetence: při projektovém dni dochází k naplňování všech klíčových kompetencí

Co zajistit předem

Projektovému dni předchází seznámení s tím, co je to vzdělávání a k čemu je dobré. Žáci se zamyslí nad tím, zda je dobré se vzdělávat a vymyslí příklady míst, kde je možné se vzdělávat, když zrovna nesedíme v lavici ve škole. Možná řeknou v přírodě, na táboře, v muzeu. Necháme je, aby pracovali samostatně, poté ve skupinách a vymysleli, jaká místa znají.

Učitel musí předem připravit jeden tablet pro celou třídu, látkové pytle, pracovní listy a obálku s rozstříhanou fotografií (viz **Příloha 5**), psací potřeby (mohou mít i svoje), tvrdé desky, aby měli na čem psát, metr a kompas do dvojice. Zároveň by měl předem nahlásit plánovou návštěvu iQLANDIE.

Harmonogram projektového dne

- Sraz dle lokace školy – buďto ve škole nebo v Lidových sadech.
- V případě srazu ve škole následuje společný přesun do Lidových sadů.
- Projítí trasy (žáci pracují ve dvojicích, trojicích), plnění úkolů.
 - Předpokládaný čas projítí trasy 2 hod.
- Vyhodnocení úkolů v iQLANDII (cca 1 hodina) + návštěva iQLANDIE.
 - Slouží zároveň jako zpětná vazba pro učitele.
 - Ideální je udělat kruh a nechat každého žáka, aby se vyjádřil.
 - Žák může hodnotit trasu, úkoly, spolupráci, pocity, ...
 - Každý může říci, co se mu (ne)líbilo, co ho inspirovalo k návštěvě, ...
- Předpokládané ukončení v 15:00 po společném návratu do školy (popřípadě vyzvednutí dětí rodiči přímo v iQLANDII).

Na projekt je potřeba si vyhradit celý den.

Materiální zabezpečení

Každá dvojice dostane látkový pytel, kde bude mít vše potřebné (kompas, metr, obálku - kde bude rozstříhaný obrázek tramvaje na pražské ulici - blok a psací potřeby, tvrdé desky). Jedna dvojice si vylosuje vak, kde bude tablet. Tato dvojice jako první ostatní povede na místo určené GPS souřadnicemi, kde budou plnit první úkol. Poté je vystřídají i další dvojice. V tabletu bude soubor s GPS souřadnicemi, tyto souřadnice budou postupně vkládat do offline mapy, díky nimž celá třída zjistí, kam se vydat. Součástí tabletu může být i aplikace stopař, díky které si žáci mohou později připomenout, jakou cestou se vydali. Tato aplikace totiž zaznamená trasu, po níž jdete.

Projektový den D

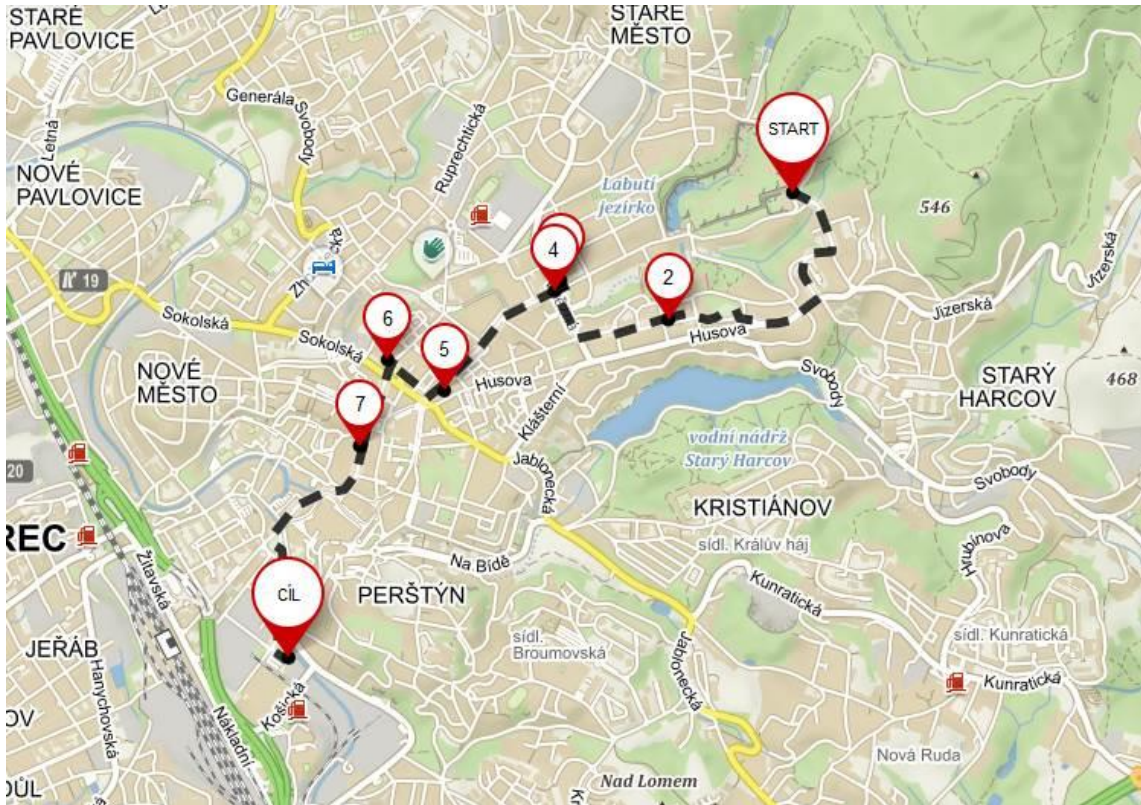
Projektový den má 8 zastavení. Na každém ze zastavení plní žáci úkol. Některé přímo souvisí s institucemi a místy neformálního vzdělávání, jiné se týkají každodenního života žáka. Žáci, pokud není předem určeno jinak, pracují ve dvojicích. Dvojici si volí každý sám (případně trojici). Pracovní list dostane každý žák. Učitel žákům rozdává látkové pytle, a uvede je do situace.

Mapa vybraných míst neformálního vzdělávání

Pro případ problému s offline mapou je na další straně mapa, kterou si může učitel nastudovat, aby věděl, kde se jednotlivá místa nacházejí. Také jsou zde uvedeny GPS souřadnice, které budou žáci zadávat do tabletu, aby se mohli vydat na další z míst, popř. tam mohou být předem zadaná a na trase se budou orientovat pouze podle čísel v mapě.

METODIKA – pro učitele

Mapa vybraných míst neformálního vzdělávání

Obr. 16 - Mapa s místy neformálního vzdělávání (Mapy.cz 2020)

ČÍSLO ZASTÁVKY	NÁZEV MÍSTA	GPS SOUŘADNICE
1	Lidové sady	50.7775689N, 15.0814164E
2	Technická univerzita	50.7729475N, 15.0741556E
3	Severočeské muzeum	50.7741853N, 15.0682564E
4	Galerie Lázně	50.7740259N, 15.0671482E
5	V-klub	50.7705350N, 15.0617931E
6	Knihovna + Synagoga	50.7716308N, 15.0586053E
7	Knihkupectví Fryč	50.7685697N, 15.0570311E
8	iQLANDIE	50.7610444N, 15.0530347E

Tab. 2 – Výpis míst neformálního vzdělávání (Mapy.cz 2020)

Pracovní list – žák

1. zastavení – Lidové Sady

Lidové Sady jsou pro mnohé známé pouze kvůli Zoologické zahradě. Že je zde kulturní a společenské centrum ví už méně lidí.

1. úkol – zjisti, které akce se v blízké budoucnosti v této budově konají. Napiš alespoň 5 názvů akcí, a kdo v nich účinkuje, aby si na ně později mohl někoho pozvat (koncerty, přednášky, ...)

Obr. 17 - Lidové sady (webzdarma.cz 2020)

Řešení:

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

2. zastavení – Technická univerzita

Technická univerzita v Liberci se nachází podél Husovy ulice. Má několik budov. Nyní stojíš na místě, kde se nachází plán s těmito budovami. Možná si vzpomínáš na GIS day, kterého ses mohl se školou účastnit. Víš, ve které z těchto budov to bylo?

Obr. 18 - Univerzitní náměstí (nano.tul.cz 2020)

2. úkol – postav se na univerzitní náměstí mezi budovy F a E. Na jaké světové straně leží budova, v níž se GIS day poslední roky konají?

Řešení:

3. zastavení - Severočeské muzeum

Severočeské muzeum patří mezi největší muzea v ČR. Založeno bylo v roce 1873 jako uměleckoprůmyslové muzeum a v českých zemích je nejstarším muzeem tohoto typu. Protože je muzeum nyní v důvodu rekonstrukce uzavřeno, zaměříme se na tramvajovou zastávku před touto budovou.

Obr. 19 - Severočeské muzeum (vlastní 2020)

3. úkol – Představ si, že bydlíš

v tomto muzeu. Tramvajovou zastávku máš několik metrů od vchodu. Protože jsi ještě školou povinný, je třeba, aby si dojížděl do školy. Tvá škola se nachází na zastávce Dolní Hanychov a začíná v 8:00. V kolik hodin **nejpozději** můžeš odjet tramvají, aby si stihl začátek školy? Škola je od zastávky vzdálená pouze jednu minutu, ale pamatuj na to, že po ránu potřebuješ do šatny, aby ses převlékl a přezul boty.

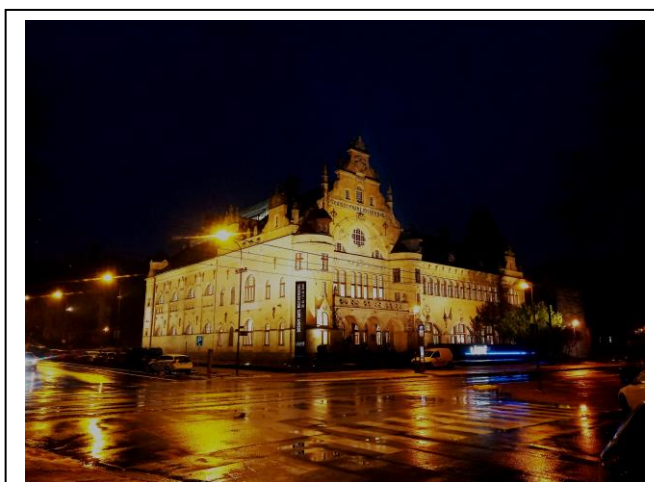
Řešení:

4. zastavení – Galerie Lázně

Galerie lázně jsou často navštěvovanou památkou v Liberci. Jak název napovídá, byly zde dříve lázně. Od roku 2014 však tato budova získala nový název.

4. úkol – Zjisti, jak tento název zní.

Řešení:

Obr. 20 - Galerie Lázně (vlastní 2020)

5. zastavení – V-klub

V-klub je volnočasový otevřený klub při DDM Větrník. Pokud často přemýšlíš, co bys mohl po škole dělat, tak zajdi sem. Je zde spousta her, které tě zabaví. V případě potřeby jsou zde lidé, kteří ti mohou se vším pomoci. Můžeš si zahrát biliár, stolní fotbal, šipky, stolní hry nebo využít internet, přečíst si časopisy, zúčastnit se tvůrčích dílen

Obr. 21 - V-klub (vlastní 2020)

nebo pravidelných soutěží, občerstvit se v nealko baru a mnoho dalšího.

5. úkol – Budova V-klubu má 6 oken. Představ si, že z těchto oken se stal jeden veliký obdélník. Změřte strany tohoto obdélníku a zjisti, jaký má obsah. Pokud nevíš, jak vypočítat obsah obdélníku, zeptej se některého ze spolužáků. Při měření pracuje **společně** celá třída – řekněte si, co kdo bude dělat.

Řešení:

6. zastavení – Knihovna

Krajská vědecká knihovna je něčím zvláštní. Součástí knihovny je modlitebna.

6. úkol – Napiš, o jakou modlitebnu se jedná? Komu slouží a proč jí postavili právě na tomto místě?

Zde tě čeká ještě jeden úkol. Je zde velké oddělení s literaturou pro děti a mládež a nejen to. Kdyby si někdy měl tou-

hu tuto knihovnu navštívit, nebo ji už navštívuješ, zjisti si, jakou má tato knihovna otevírací dobu. Otevírací dobu zapiš.

Obr. 22 - Krajská vědecká knihovna (archiweb.cz 2020)

Řešení:

Modlitebna:

Otevírací doba:

7. zastavení – Knihkupectví Fryč

Nyní se nacházíme před budovou Knihkupectví a antikvariátu Fryč. Je to jedno z dalších zastavení, kde je možné se vzdělávat. Pan Fryč zde pořádá řadu přednášek, můžete se zastavit na představení nějaké pohádky a nejen to.

7. úkol – Pro tebe je tu úkol, který nepřímou souvisí s tímto knihkupectvím. Pro mnohé Liberečáky je tato ulice velice známá. Před více než třiceti lety bychom v této ulici našli něco, po čem je tu pouze malá památka, spíše vzpomínka. Pro vyřešení úkolu ti pomůže obálka z vaku.

Obr. 23 - Knihkupectví a antikvariát Fryč (Antikvariat-fryc.cz 2020)

Řešení:

8. zastavení – iQLANDIA

Nacházíme se na posledním zastavení dnešního dne. I zde můžeme zažít mnoho legrace. Poslední úkol bude jednoduchý, abychom mohli vkročit do budovy iQLANDIE, kde úkoly společně vyhodnotíme.

8. úkol – Před iQLANDIÍ je lavička na níž sedí jeden z nejvýznamnějších vědců všech dob. Napiš jméno tohoto vědce.

Obr. 24 - iQLANDIA (vlastní 2020)

Řešení:

ZÁVĚR

Pro každého učitele jsou začátky jeho pedagogické praxe náročné. První předstoupení před třídou plnou žáků s sebou přináší obavy, jak situaci zvládnout, obzvláště na druhém stupni základní školy. Pro mnohé to může být zkušenost příjemná, pro jiné odrazující. Obavy mohou být o to menší, když se učitel na hodinu řádně připraví a má důvěru v metody, které použije. Problém nastává tehdy, když jste budoucím absolventem pedagogické fakulty a vaše praxe je zatím nulová. Autorka vycházela z vlastní zkušenosti. Nejlepší pocity měla z vyučovacích hodin, kdy pracovala s kvalitními zdroji aktivit pro výuku. Z výše zmíněných důvodů si dala za cíl vytvořit výukovou oporu pro učitele zeměpisu. Ta by měla pomoci začínajícím i zkušeným učitelům zařadit do výuky aktivizační metody, v nichž je stěžejní aktivita žáka. Metody jsou navrženy tak, aby žáka vedli k samostatnosti a učitel se stal pouhým pozorovatelem a průvodcem vzdělávání.

Hlavním cílem této práce byla analýza Libereckého kraje a okolí. Ten byl převážně naplněn při vzniku lapbooku, který obsáhl nejen základní informace o tomto kraji. Lapbook skrývá také množství aktivit a úkolů, které v žákovi rozvíjejí jeho dosavadní znalosti a dovednosti. Aktivity mají žáka naučit, že kraj není uzavřené území a že za touto pomyslnou hranicí, vyššího samosprávného celku, nekončí skoro nic. Žáci se při aktivitách vydávají po proudu řek, do okolních krajů i za hranice státu. Analýza kraje spočívá v charakteristice přírodních, hospodářských a kulturních poměrů pomocí metod, které jsou v metodice použity. Autorka se při tvorbě opírala o Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Při aplikaci metod tak bude nenásilnou formou naplněno množství očekávaných výstupů. Po absolvování aktivit žák získá představu o prostředí, které ho obklopuje a rozvine své prostorové vnímání.

Spolu s učitelstvím zeměpisu autorka studovala občanskou výchovu, z toho důvodu je kladen velký důraz na mezipředmětové vazby. Občanská výchova je předmět poměrně hravý, bohatý na aktivizační metody, který ji přivedl na nápad napsat práci s tímto tématem. Při studiu občanské výchovy jsou studenti zahrnuti didaktickými hrami, diskuzními metodami atd., ale zeměpis byl vždy především o informacích. Předtím než žákovi informace předáme, je nutné jim porozumět. Vybrat ty, které lze předat žákovi prvního či druhého stupně a v neposlední řadě vše zjednodušit a upravit do takové podoby, aby to bylo pro žáka pochopitelné. V nejlepším případě vybrat informace pro život užitečné nebo alespoň zábavné a tím pádem snáze zapamatovatelné. Vymyslet metody, které jsou na běžné škole aplikovatelné, může být někdy poměrně náročné. I to byl důvod pro sepsání této práce.

Metodika obsažená v této práci je souborem aktivit, které je možné libovolně aplikovat. Lapbook lze vytvořit pro jakýkoliv jiný kraj. Větší část aktivity *Život u řeky*, lze použít při analýze

každé řeky bez ohledu na hranice kraje či státu. Mentální mapy se budou žákovi hodit nejen ve škole. Naučí se díky nim množství údajů hůře zapamatovatelných, ale pomůže urovnat vlastní myšlenky i v osobním životě.

Před tvorbou diplomové práce si autorka dala vlastní cíl, využít metodiku především pro ni samotnou. To již během psaní této práce bylo naplněno, protože některé z aktivit použila při výuce na Základní škole pro tělesně postižené v Liberci, kde působí jako učitelka. I kdyby se tato metodika nedostala do jiných rukou, je jistota, že nebyla napsaná zbytečně, protože již teď slouží svému účelu. Vzdělává žáky formou aktivizačních metod, které je vedou k samostatné práci a myšlení. Uvědomění, že vytvořené aktivity opravdu v praxi fungují, podtrhují kvalitu této diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ALBANIOVÁ, Denisa, 2018. FOTO: Liberecký kraj v pohádce. Kde se natáčeli S čerty nejsou žerty, Princ a Večernice i Bajaja. *Liberecká drbna* [online]. Liberec, 2018 [vid. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://liberecka.drba.cz/z-kraje/17180-foto-liberecky-kraj-v-pohadce-kde-se-nataceli-s-certty-nejsou-zerty-princ-a-vecernice-i-bajaja.html>

ArcČR 500. Topografická data [online]. 2019 [vid. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>

ARCHIV BOVERACLUB, 2019. Tramvaj na Pražské ulici: 80. léta. In: *Český rozhlas* [online]. Liberec: Fürstová, [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <https://liberec.rozhlas.cz/vratte-se-do-doby-kdy-tramvaje-jezdily-prazskou-ulici-a-pred-libereckou-radnici-7947087>

BUZAN, Tony a Barry BUZAN, 2012. *Myšlenkové mapy: probudte svou kreativitu, zlepšete svou paměť, změňte svůj život*. 2. vyd. Přeložil Michal KAŠPÁREK. Brno: BizBooks, 210 s. ISBN 978-80-265-0030-8.

BUZAN, Tony a Jo Godfrey WOOD, 2014. *Myšlenkové mapy pro děti: efektivní učení*. Brno: BizBooks, 121 s. ISBN 978-80-265-0263-0.

BUZAN, Tony a Susanna ABBOTT. *Myšlenkové mapy pro děti: využijte svou paměť a koncentraci na maximum*. Přeložila Helena HARAŠTOVÁ, ilustroval Stephanie STRICKLAND, ilustroval Jan ŠENKYŘÍK. Brno: BizBooks, 2015, 127 s. ISBN 978-80-265-0434-4.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2019: *Počet obyvatel ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností k 31. 12. 2018* [online]. 2019 [vid. 21. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-za0wri436p>

FERDAN O., 2020 V-Klub Liberec. [online]. 2020 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: http://www.vklub-ddmliberec.cz/?page_id=105

FRYČ J., 2020. [online]. 2020 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <http://www.antik-fryc.cz/index.php/kulturni-akce>

GEOPORTÁL: povodňový portál Libereckého kraje [online]. [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <http://povodnovyportal.kraj-lbc.cz/mapa>

GEOPORTÁL: povodňový portál Libereckého kraje: hydrologická data [online]. Aktualizováno 2005. [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: maps.krajlbc.cz/mapserv/dpp/dokumenty/hydrologie

HUDCOVÁ, Magdalena, 2016. Lapbook – Co to je a jak se tvoří? ZAKATEDROU.CZ [online]. 2016 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <http://zakatedrou.cz/?p=1033>

HERINK, Josef, Daniela RŮŽIČKOVÁ a Jakub HOLEC, 2014. Myšlenkové (mentální) mapy [online]. 2014 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/18611/MYSLENKOVE-MENTALNI-MAPY.html/>

IQLANDIA, o.p.s., 2020. [online]. 2020 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <http://www.iqlandia.cz/cz/iqpark>

JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŤA a Jan SLAVÍK, 2018. Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0586-1.

KASTNER, Jiří, Milan HOLEČEK a Libor KRAJÍČEK a další, 2009. Zeměpis naší vlasti: učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. nebo 9. ročník. 3., upravené vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2009. ISBN 978-80-86034-85-0.

KNIHOVNA LIBEREC, 2020. [online]. 2020 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <http://www.kvkli.cz/>

KOŠKOVÁ, Irena, Lucie PATZELTOVÁ a Josef RANČÁK, 2016. Atlas životního prostředí v Libereckém kraji. Liberec: Liberecký kraj, 2016. ISBN 978-80-7506-057-0.

LYNCH, Kevin, 2004. Obraz města. Přeložila Lenka POPELOVÁ, přeložil Jaroslav HUŤA. Praha: Polygon, 2004. ISBN 80-7273-094-0.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, 2003. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MAPY.CZ, 2020. Liberec [online]. 2020 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <http://mapy.cz>

NOVOTNÝ K., 2020. Lidové sady. [online]. 2020 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <http://www.lidovesadyliberec.cz/cz/katalog/program/1>

SEDLÁKOVÁ, Mária, 2020. Manuál tvorby mentální mapy Lynchovského typu [online]. 2020 [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: http://geoinovace.data.quonia.cz/materialy/Z3090_Humanni_geografie_MU/Manual_tvorby_mentalni_mapy.pdf

SEZNAM.CZ a. s., 2020. Mapy.cz – Oleška [online]. [vid. 21. 04. 2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.4240061&y=50.5556733&z=13&source=muni&id=2724>

URBÁŠKOVÁ, Stanislava, ed., 2008. Česká republika: sešitový atlas pro základní školy a víceletá gymnázia. 2. vyd. Praha: Kartografie Praha, 2008. Školní zeměpisné atlasy. ISBN 978-80-7393-041-7.

VÁVRA, Jaroslav, 2017. *Kognitivní dimenze s použitím slovesa KRESLIT v tématu Desková tektonika a Kontinentální drift.* 2017. [vid. 21. 04. 2020]. Dostupný z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/21295/KOGNITIVNI-DIMENZE-S-POUZITIM-SLOVESA-KRESLIT-V-TEMATU-DESKOVA-TEKTONIKA-A-KONTINENTALNI-DRIFT.htm>

VISITLIBEREC, 2019. Pohlednice Liberec. Liberec: Městské informační centrum Liberec.

VISITLIBEREC, 2019. Liberecká radnice. Liberec: Městské informační centrum Liberec.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Slepá mapa obcí s rozšířenou působností v Libereckém kraji

Příloha 2 – Pexeso s tematikou Libereckého kraje a okolí doplněné šablonou

Příloha 3 – Český ráj

Příloha 4 – Myšlenková mapa podle Tonyho Buzana

Příloha 5 – Tramvaj na Pražské ulici

VOLNÉ PŘÍLOHY

Příloha 6 – LAPBOOK

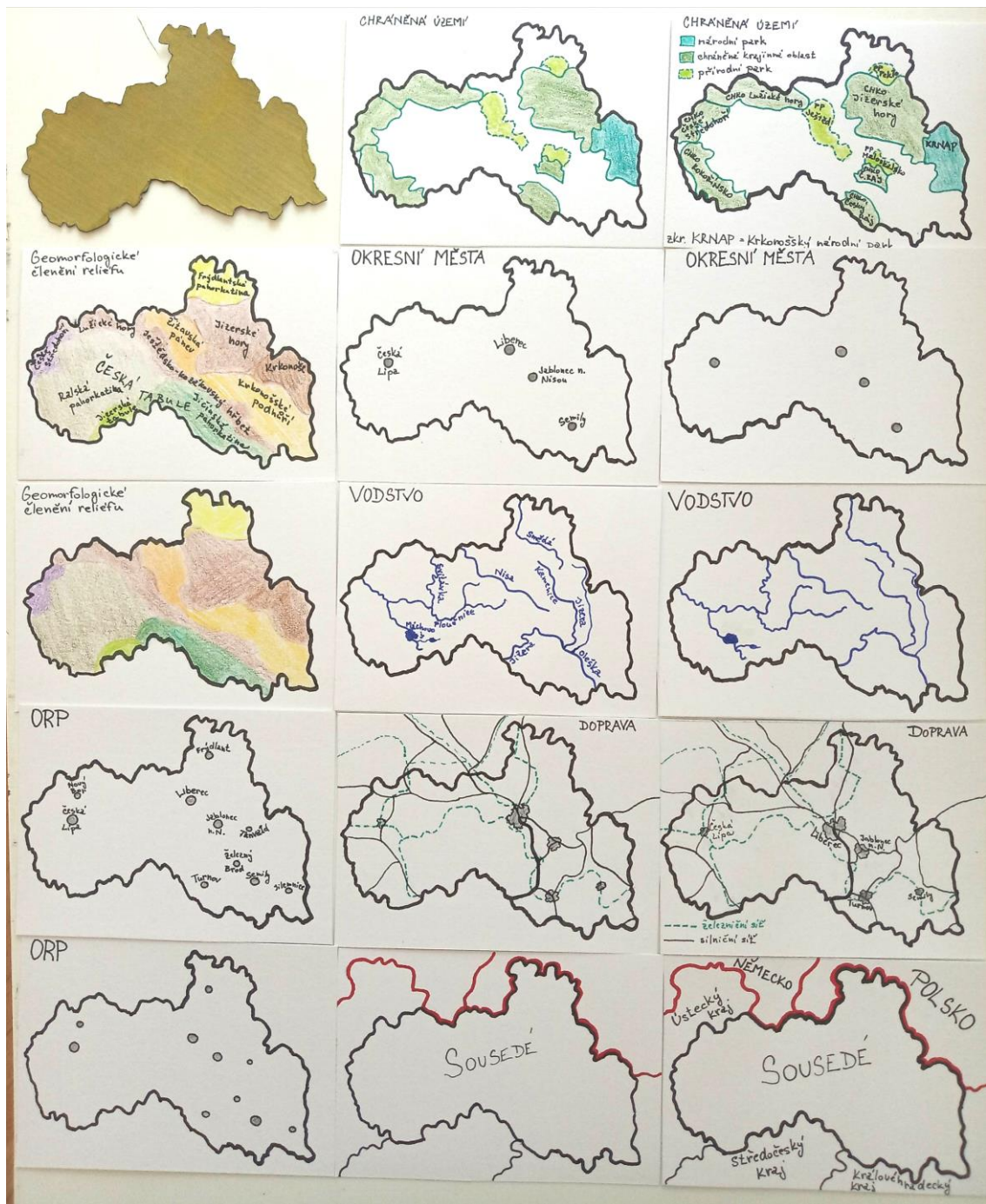
Příloha 7 – Slepá mapa Libereckého kraje

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Slepá mapa obcí s rozšířenou působností v Libereckém kraj (vlastní 2020)

Příloha 2 – Pexeso s tematikou Libereckého kraje a okolí doplněné šablonou (vlastní 2020)

TOP MÍSTA V ČESKÉM RÁJI

Turnov
Jičín
Sobotka

SPOD ČABOU MÍSTO S MĚSTEM

Valdická brána
Muzeum Českého ráje
Valdštejnský zámek
Humprecht
Zelbín

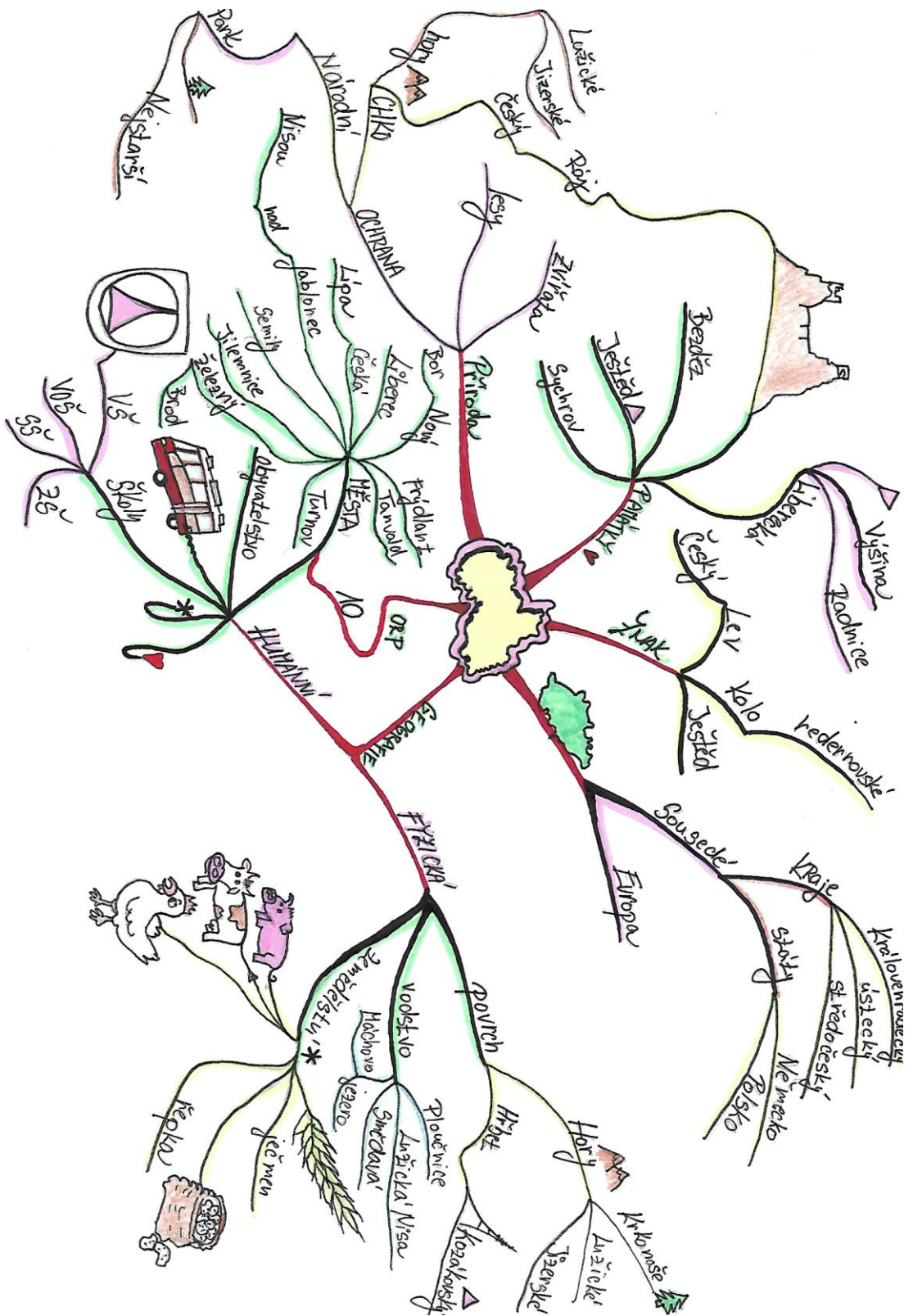
CHKO Český ráj
Hraniční státní hranice Kráje
Liberec
Železná Studňa
Turnov
Kamenný Újezd
Hradec
Hradištko
Trosky
Hradec
Zalesín
Jičín

DRÁBSKÉ SVĚTIČKY - skalní
Pevnost
PAREŽ - zřícenina hradu
JINDLIČKÉ RYBNÍKY
DLASKŮV STATEK
KOPANINA - nohledna
BRANŽEŽ - kemp
HRUBÝ ROHOZEC
SUŠE SKÁLY

CO DALŠÍHO MOHU NAVŠTIVIT V Č. RÁJI ?

- TROSKY
- KOST
- HRUBÁ SKÁLA
- VALDŠTEJN
- FRÝDŠTEJN
- ROTŠTEJN
- PRACHOVSKÉ SKÁLY
- KOZÁKOV

Příloha 4 - Myšlenková mapa podle Tonyho Buzana (vlastní 2020)

Příloha 5 – Tramvaj na Pražské ulici (Archiv boveraclub 2019)

